

Міністерство освіти і науки України
Тернопільський національний економічний університет
Факультет фінансів
Кафедра податків і фіскальної політики

Бурлак Владислав Іванович

**ПОРУШЕННЯ МИТНИХ ПРАВИЛ: ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ТА
НАПРЯМИ ПРОТИДІЇ**

Спеціальність 8.03050801 – фінанси і кредит
Магістерська програма – фінанси в системі митних органів

Дипломна робота за освітньо-кваліфікаційним рівнем «магістр»

Студент групи ФМОзм-51
Бурлак В.І.

(підпис)

Науковий керівник
к.е.н., доц. Годованець О.В.

(підпис)

Дипломну роботу допущено
до захисту
«___» _____ 2014р.
Зав. кафедри
д.е.н., проф. Крисоватий А.І.

(підпис)

Тернопіль - 2014

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ПРОТИДІЇ ПОРУШЕННЯМ МИТНИХ ПРАВИЛ.....	6
1.1. Сутність та причини виникнення порушень митних правил.....	6
1.2. Еволюція явища порушення митних правил.....	15
1.3. Інституційне забезпечення відповідальності та протидії порушень митних правил в Україні.....	22
Висновки до розділу 1.....	33
РОЗДІЛ 2. ПРАГМАТИКА РОБОТИ МИТНИХ ОРГАНІВ УКРАЇНИ У НАПРЯМКУ ПРОТИДІЇ ПОРУШЕННЮ МИТНИХ ПРАВИЛ.....	35
2.1. Механізм реалізації повноважень митних органів у протидії порушенням митних правил.....	35
2.2. Моніторинг дієвості протидії порушенням митних правил.....	45
2.3. Фінансові пріоритети протидії порушенням митних правил.....	57
Висновки до розділу 2.....	63
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ПРОТИДІЇ ПОРУШЕННЯМ МИТНИХ ПРАВИЛ.....	65
3.1. Оптимізація процесу протидії порушенням митних правил у контексті забезпечення економічної безпеки держави.....	65
3.2. Зарубіжний досвід взаємної адміністративної допомоги при виявленні митних правопорушень та адаптація його в Україні.....	74
Висновки до розділу 3.....	84
ВИСНОВКИ.....	86
ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	89
ДОДАТКИ.....	100

ВСТУП

Особлива увага в системі митних органів приділяється боротьбі з порушенням митних правил, які прийнято ототожнювати з явищем негативного характеру. Їх існування завдає збитків державі, підриваючи її економічну стабільність. Саме тому держава приділяє даній проблемі досить важливе значення.

Сьогодні таке явища як митні право порушення набуло масштабних розмірів і розглядається не лише в межах конкретної держави чи певного регіону, а на світовому рівні, адже притаманна чи не усім країнам та регіонам світу. Для подолання їх поширення та негативного впливу кожна держава докладає всіх зусиль, розробляючи та реалізуючи ряд програм, завдань, вдосконалюючи своє законодавство та практику боротьби з ними. Так само і в Україні існуючі масштаби порушень митних правил вражають своїми обсягами та способами здійснення. Це спонукає як органи центральної виконавчої влади так і силові структури шукати нові методи боротьби та впливу на дане явище.

Проблематика протидії з правопорушеннями у митній сфері привертає до себе значну увагу як науковців так і практиків. Розглядаючи та виокремлюючи деякі проблемні аспекти організації протидії митним право порушенням, вони окреслюють основні напрямки усунення негативного впливу даного явища на розвиток національної економіки.

Дослідженню протидії митним право порушенням, а також відповідальності за їх вчинення присвячено праці багатьох вітчизняних і зарубіжних авторів, зокрема: П. Андрушка, О. Бантишева, Л. Багрій-Шахматова, В. Берназа, О. Бойка, В. Васільєва, Б. Волженкіна, В. Владімірова, В. Глушкова, Є. Додіна, І. Ємченко, М. Мельника, В. Навроцького, М. Хавронюка.

В робота вчених, розглядаються питання протидії митним правопорушеннями на рівні органів влади, створено ряд програм, заходів, методичних рекомендацій щодо практичних аспектів діяльності митних органів у

боротьбі з ними. Однак залишаються позаувагою особливості методів та форм протидії порушенням митних правил. Недостатність теоретичних і практичних досліджень зазначених питань, зокрема, відсутність чітких напрямів протидії порушенням митних правил визначає актуальність дослідження, а також вибір його мети і визначення задач на етапі економічних реформ в Україні.

Мета і задачі дослідження. Метою роботи є розкриття сутності поняття «порушення митних правил» та генезису розвитку даної категорії, обґрунтування місця і ролі митних органів у контексті протидії митним правопорушенням в Україні на основі теоретичного осмислення та практичного вирішення проблем.

Реалізація поставленої мети обумовила такі задачі дослідження:

- розкрити сутність і зміст порушення митних правил як суспільно небезпечного діяння з урахуванням новітніх тенденцій у митному законодавстві України;
- охарактеризувати етапи розвитку явища «контрабанда товарів» і «порушення митних правил» та визначити форми і методи протидії в історичному розрізі;
- проаналізувати важливі напрями протидії порушенням митних правил і визначити ефективність кожного напрямку;
- дати оцінку ефективності діяльності митних органів України у напрямку роботи по виявленню та упередженню порушення митних правил;
- визначити вектори вдосконалення процесу протидії порушенням митних правил митними органами України.

Об'єктом дослідження виступають порушення митних правил як соціально та економічно небезпечне явище.

Предмет дослідження – взаємовідносини, які виникають у процесі протидії порушенням митних правил та притягнення до відповідальності між митними органами та суб'єктами ЗЕД.

Методи дослідження. В процесі дослідження у роботі використовувалися методи теоретичного узагальнення, історичний метод (при характеристиці основних етапів розвитку явища «контрабанда товарів» і «порушення митних

правил»), методи системного та діалектичного підходу, системного аналізу (при поданні основних показників діяльності митних органів України), методи причинно-наслідкового зв'язку і порівняння.

Теоретичну та інформаційну базу роботи складають: роботи вітчизняних та зарубіжних учених і практиків щодо проблем протидії порушенням митних правил; Конституція України, Кримінальний кодекс України, Митний кодекс України, законодавчі акти України та нормативні документи з питань митної справи; статистичні дані Міністерства доходів і зборів України, Міністерства фінансів України.

Практичне значення одержаних результатів полягає у сформульованих та обґрунтованих теоретичних положеннях та практичній спрямованості розробок, які придатні для вироблення нових методів та способів боротьби з контрабандою товарів.

Апробація результатів дослідження. Окремі висновки та узагальнення дослідження доповідалися на Всеукраїнській науковій конференції за темою дипломної роботи опубліковано працю у збірнику тез доповідей наукової конференції.

Структура та обсяг роботи. Дипломна робота складається із вступу, трьох розділів, висновків і переліку використаних джерел. Повний обсяг роботи становить 103 сторінки, з яких 90 сторінок основного тексту, та містить 8 рисунків, 11 таблиць.

РОЗДІЛ 1

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ПРОТИДІЇ ПОРУШЕННЯМ МИТНИХ ПРАВИЛ

1.1. Сутність та причини виникнення порушень митних правил

Необхідною умовою ефективного функціонування суверенної правової держави є забезпечення нею прав та свобод громадян, безпеки у всіх сферах зовнішньої та внутрішньої політики, запобігання будь-яким правопорушенням, а також виявлення й усунення причин, що їх породжують.

Забезпечення митної безпеки – це основне завдання митних органів кожної держави, у рамках якого вони повинні забезпечувати надходження мита й інших митних платежів до державного бюджету, захищати національного виробника, запобігати ввезенню в країну заборонених та небезпечних виробів, забезпечувати дотримання законів тощо [94, с. 67].

В умовах поглиблення та пришвидшення євроінтеграційних процесів проблеми попередження і виявлення митних правопорушень набувають особливої актуальності. Адже саме порушення митних правил негативно впливають на економічні інтереси нашої держави і, як наслідок, на рівень життя населення.

Завдяки важливому геополітичному положенню Україна набула ознак розвиненого центру зовнішньоторговельних стосунків, що визначило подальшу долю країни з могутнім науково-технічним і промисловим потенціалом. Партнерські відносини держави охоплюють понад 70 країн світу. Найпотужніші за обсягом товаропотоки спрямовуються до Росії, Пакистану, Казахстану, Естонії, Білорусі, Угорщини, Австрії; найкрупніші торговельні партнери з імпорту – Росія, Казахстан, Італія, Німеччина, Бельгія та інші країни ЄС.

Досвід зовнішньоекономічної діяльності, накопичений за роки незалежності України, дозволяє щорічно збільшувати обсяги експортних операцій. Проте, слід зазначити, що тенденція останніх п'яти років, а особливо 2008-2013 рр., коли спостерігається від'ємне сальдо платіжного балансу показує, що уряду країни необхідно переглядати зовнішньоторговельну політику країни. Аналіз поданих в таблиці 1.1 даних, свідчить проте, Європейський Союз є одним із основних торговельних партнерів України. Згідно зі статистичними даними за 2013 рік обсяг торгівлі товарами та послугами між Україною та ЄС становив в обсязі 51560,0 млн.дол.США або 32,1 % від загального обсягу зовнішньої торгівлі України. При цьому, обсяг експорту товарів та послуг до країн ЄС за згаданий період склав – 20361,2 млн.дол.США або 26,7 % від загального обсягу експорту товарів та послуг України [85].

Таблиця 1.1

Зовнішня торгівля товарами та послугами України з країнами світу, в тому числі з Європейським Союзом протягом 2012-2013 рр. [85]

Показник	2012 рік	2013 рік	2013/2012	
			млн. дол.	%
ЗТО всього по Україні	173 803,1	160 728,8	-13 074,3	92,5
у т.ч. ЗТО з ЄС	50 903,7	51 560,0	656,3	101,3
Питома вага у загальному обсязі	29,3%	32,1%	-	-
Експорт всього з України	82 408,9	76 126,5	-6 282,4	92,4
у т.ч. експорт до ЄС	20 968,2	20 361,2	-607,0	97,1
Питома вага у загальному обсязі	25,4%	26,7%	-	-
Імпорт всього до України	91 394,2	84 602,3	-6 791,9	92,6
у т.ч. імпорт з ЄС	29 935,5	31 198,8	1 263,3	104,2
Питома вага у загальному обсязі	32,8%	36,9%	-	-
Сальдо всього по Україні	-8 985,3	-8 475,8	509,5	
у т.ч. з ЄС	-8 967,3	-10 837,6	-1 870,3	

Обсяг торгівлі товарами між Україною та ЄС за 2013 рік становив – 43 796,6 млн.дол.США або 31,2% від загального обсягу торгівлі товарами України. При цьому, обсяг експорту товарів до країн ЄС за згаданий період склався у обсязі 16 758,8 млн.дол.США або 26,5 % від загального обсягу експорту України. В свою чергу, обсяг імпорту товарів з країн ЄС за згаданий період склався у обсязі 27037,8 млн.дол.США або 35,1 % від загального обсягу імпорту України. Проте, у двосторонній торгівлі між торговельними партнерами

продовжує зберігатися негативне сальдо, яке за 2013 рік склалося у розмірі 10279,0 млн.дол.США та збільшилось у порівнянні з аналогічним періодом минулого року на 1174,8 млн.дол.США. [85].

Україна виступає країною, де перетинаються торговельні шляхи з півночі на південь, зі сходу на захід, що робить її привабливою не лише для зарубіжних партнерів, а й для так званих прихильників незаконного бізнесу.

Суб'єкти господарювання і фізичні особи, які переміщують товари й транспортні засоби через державний кордон, повинні дотримуватись встановленого порядку переміщення через митний кордон України. Однак, більшість суб'єктів ЗЕД намагається обійти обов'язкові процедури митного контролю і митного оформлення з метою уникнення від сплати податків і зборів до бюджету під час переміщення товарів та інших предметів лише для власного збагачення. Тому, головним завданням митних органів є протидія митним правопорушенням і боротьба з контрабандою.

Забезпечення контролю за дотриманням порядку переміщення товарів та транспортних засобів через митний кордон України, здійснення митного оформлення, забезпечення застосування до товарів заходів тарифного і нетарифного регулювання покладено на митні органи України. Поряд з цим в державі залишаються не вирішеними проблеми з незаконним переміщенням товарів та інших предметів через митний кордон, тобто порушенням митних правил встановлених митним законодавством держави.

Порушення митних правил являють собою специфічний вид протиправної діяльності, здійснюваної при проведенні зовнішньоторговельних операцій, у зв'язку з чим вирішення проблеми підвищення ефективності боротьби з ними знаходиться в площині комплексного використання можливостей митних органів зацікавлених держав.

У сучасних умовах одним із завдань протидії правопорушенням у митній сфері є адаптація понятійного апарату взаємодіючих сторін, використовуюваного при організації міжнародного співробітництва в контексті розширення взаємодії митних органів України з митними службами країн – учасниць Всесвітньої

митної організації (ВМО), а також розвитку процесу гармонізації митного законодавства європейських держав. Тому вивчення змісту понять «митне правопорушення» і «порушення митних правил», їх співвідношення між собою видається актуальним і з наукової, і з практичної точки зору, так як різне розуміння одних і тих же по суті діянь породжує неминучі помилки в їх тлумаченні і кваліфікації, що негативно впливає на процес надання міжнародної правової допомоги. Крім того, митні служби зарубіжних держав мають різні за обсягом і завданням зобов'язання та обов'язки, що обумовлено рівнем їхнього політичного, економічного і соціального розвитку, ступенем інтеграції в світове співтовариство. Однак, при всій актуальності зазначеної термінологічної проблеми теоретичні розробки в даній сфері відсутні.

Досить часто зустрічається термін «митне комерційне шахрайство». У Глосарії міжнародних митних термінів визначено лише «комерційне шахрайство» під яким розуміють будь-яке порушення законодавства або регуляторних норм, відповідальність за дотримання яких покладена на митні органи. Відтак – це вчинене з метою: 1) уникнення або спроба уникнення від сплати мита та митних платежів; 2) обхід або спроба обходу обмежень, застосовуваних до переміщуваних товарів; 3) отримання субсидій та інших виплат, одержання яких не повинно було бути санкціоновано; 4) отримання вигоди від нелегальної комерційної діяльності, порушення принципів і практики законної торговельної конкуренції [16, с. 11-12].

Спільним для всіх видів порушень митних правил є те, що вони в тій чи іншій мірі посягають на врегульовані нормами митного права суспільні відносини – митно-правові відносини (відносини, що виникають у зв'язку з переміщенням товарів і транспортних засобів через митний кордон). Розрізняють їх за ступенем суспільної небезпеки, за спрямованістю на заподіяння шкоди тим чи іншим аспектам митної справи, залежно від способу, місця і часу їх вчинення (тобто за ознаками об'єктивної сторони), у ряді випадків – за суб'єктами, що їх вчиняють, і за деякими іншими критеріями [5, с. 125].

Класифікація порушень митних правил у відповідності з тими чи іншими ознаками має важливе значення для вдосконалення діяльності митних органів, оскільки дозволяє, з одного боку, виявити деякі якісні особливості кожного конкретного складу митного правопорушення і в той же час, з іншого боку, уникнути однобічності його інтерпретації.

Найбільш загальною класифікацією порушень митних правил є їх класифікація за ступенем суспільної небезпеки. Відповідно до цього критерію всі види складів порушень митних правил можна умовно поділити на незначні порушення, які не становлять великої суспільної небезпеки для економічних інтересів України, і на грубі порушення, вчинення яких завдає реальний збиток економічним інтересам і безпеці нашої країни.

Згідно з чинним законодавством, порушення митних правил становить сукупність дій, спрямованих на переміщення товарів, транспортних засобів через митний кордон України поза митним контролем [50, с. 224]. Для виявлення та попередження таких фактів важливо встановити причини вчинення порушення митних правил, до яких, насамперед, як свідчить практика, можна віднести наявність різниці цін на внутрішніх ринках країни, з якої товар вивозиться та країни, до якої товар увозиться, різницю у ставках податків (особливо акцизів) у різних країнах, недосконалість законодавства, що дозволяє уникати відповідальності учасниками зовнішньоекономічних операцій.

Класифікувати порушення митних правил можна з різних теоретичних та практичних підходів. Так, В. Батичко, з метою виділення груп порушень митних правил, виділяє групу, до якої належать порушення митних правил пов'язаних з неповідомленням митного органу про перетин митного кордону при ввезенні товарів і транспортних засобів, недотримання терміну або маршруту доставки товарів, порушення термінів подання митної декларації та інші незначні порушення, вчинення яких відбувається, в основному, як наслідок недбалого виконання учасниками митних відносин своїх обов'язків у сфері митної справи. Друга група – це порушення, вчинення яких несе реальний збиток економічним інтересам країни, моральності і здоров'ю її населення і які, як правило,

спрямовані на отримання тієї чи іншої вигоди для осіб, які їх здійснюють. Сюди віднесено порушення митних правил «контрабандної групи» - незаконне переміщення товарів і (або) транспортних засобів через митний кордон і недекларування або недостовірне декларування товарів [5, с. 146]. Такий розподіл на групи автором проведено на основі Митного кодексу РФ.

Наприклад, для зручності аналізу науковці Т. Курило та С. Дьомін класифікують порушення митних правил за групами, беручи за основу класифікаційні критерії. У Митному кодексі застосовується класифікація порушень митних правил з позиції їх виявлення, ідентифікації та попередження (рис. 1.1).

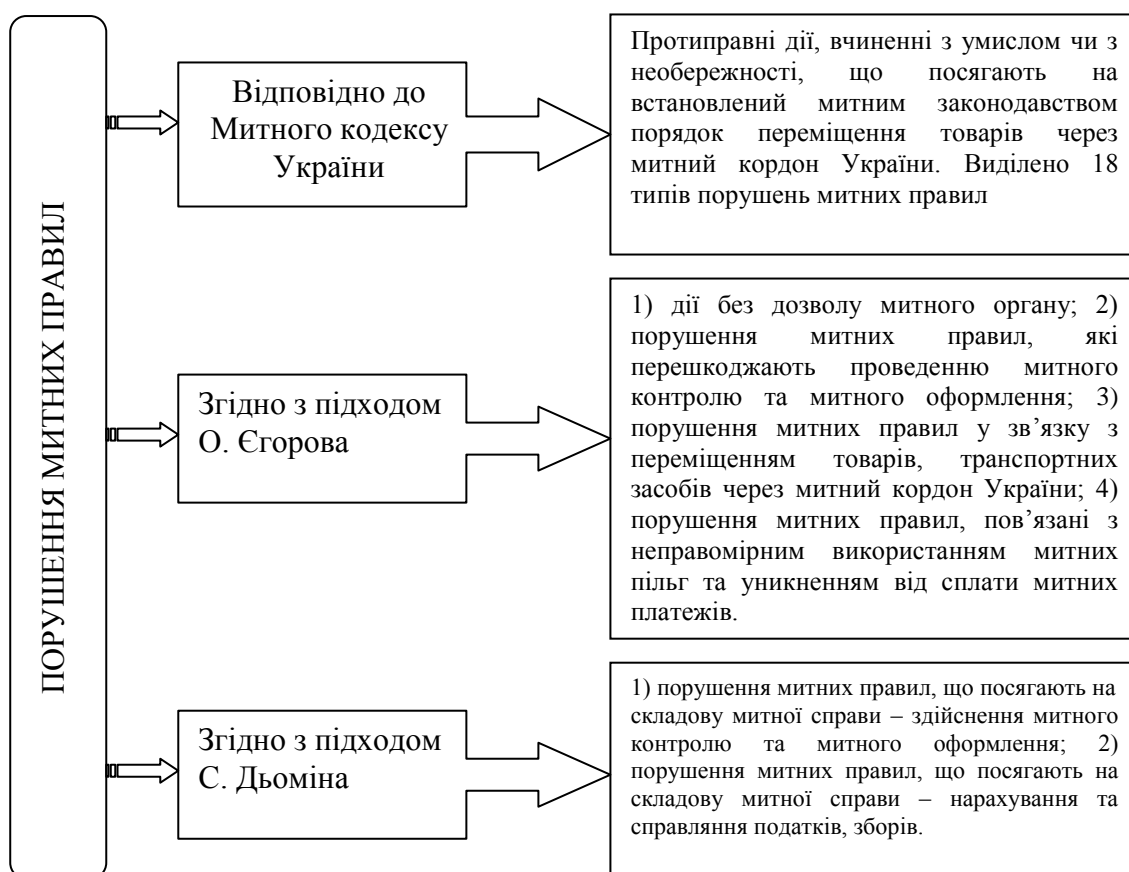

Рис. 1.1. Класифікація порушень митних правил з різними підходами*

*Примітка. Побудовано автором на основі: [31, с. 80; 51; 52, с. 191].

Кожен із наведених підходів до класифікації порушень митних правил має свою сферу застосування та значення з теоретичної і практичної точок зору.

Важливе місце серед них належить класифікації згідно з Митним кодексом України, де міститься вичерпний перелік порушень митних правил.

Проте, подана класифікація порушень митних правил не є вичерпною. Можна проводити класифікацію порушень митних правил за спрямованістю на заподіяння шкоди тим чи іншим напрямом реалізації митної справи (тобто за об'єктом посягання). За цим критерієм слід виділяти чотири групи порушень митних правил, виходячи з поняття «порушення митних правил»:

1) порушення митних правил, що посягають на порядок переміщення товарів і транспортних засобів через митний кордон;

2) порушення митних правил, що посягають на порядок оформлення і митного контролю товарів і транспортних засобів, що переміщуються через митний кордон;

3) порушення митних правил, що посягають на порядок обкладення переміщуються через митний кордон товарів митом і митними платежами та порядок їх сплати;

4) порушення митних правил, що посягають на порядок надання щодо зазначених вище товарів і транспортних засобів митних пільг і порядок їх використання.

Наступний спосіб можливої класифікації видів порушень митних правил – це класифікація залежно від способу, місця і часу їх вчинення, тобто за ознаками об'єктивної сторони правопорушення. З позиції юридичного аналізу В. Батичко, розглядаючи порушеннями митних правил, такі характерні ознаки і класифікує наступним чином:

- 1) форма вчинення протиправного діяння (дія або бездіяльність);
- 2) протиправний результат (матеріальна чи нематеріальна шкода, шкода);
- 3) місце, час і засоби вчинення правопорушення [5, с. 149].

І нарешті, залежно від суб'єктів, які їх вчиняють, порушення митних правил можна поділити на:

а) порушення митних правил, суб'єктами яких можуть бути будь-які фізичні або юридичні особи, які відповідають загальним ознаками суб'єкта адміністративного правопорушення;

б) порушення митних правил, суб'єктами яких можуть бути тільки спеціальні суб'єкти, тобто фізичні чи юридичні особи, що володіють крім загальних ознак суб'єкта адміністративного правопорушення ще й деякими характерними ознаками, що дозволяє їм виступати в якості суб'єктів конкретних правопорушень (наприклад, неповідомлення при ввезенні товарів і (або) транспортних засобів про перетин митного кордону, де суб'єктом правопорушення може виступати тільки перевізник, тобто особа, що фактично переміщує товари через кордон, або особа, відповідальна за використання транспортного засобу).

Головним чином, виявлення порушень митних правил покладено на митні органи України, які забезпечують не тільки контроль за переміщенням товарів і транспортних засобів комерційного призначення через митний кордон, але й виявляють факти контрабанди товарів. Проте, їх головне завдання виявлення, припинення та упередження незаконного переміщення товарів через митний кордон.

Відповідно до статті 458 Митного кодексу України порушенням митних правил визначається протиправна, винна (умисна або з необережності) дія чи бездіяльність, яка посягає на встановлений законодавством України порядок переміщення товарів і транспортних засобів через митний кордон України та за які митним законодавством України передбачено адміністративну відповідальність [52, с. 191]. Вона настає, якщо ці правопорушення не тягнуть за собою кримінальної відповідальності [58, с. 283].

Суб'єкти, що вчиняють митні правопорушення, у переважній більшості випадків мають на меті:

➤ ухилення від сплати податків та зборів при переміщенні предметів через кордон;

- ухилення від наявних заборон або обмежень щодо переміщення певних категорій товарів та предметів через кордон;
- безпідставне відшкодування податків;
- отримання незаконних переваг у комерційній діяльності.

Слід зазначити, що суб'єкт правопорушення при його вчиненні ставить за мету не одну, а одразу кілька з названих цілей [48, с. 46].

Причинами, через які ці правопорушення вчинюються, є:

- отримання фінансової вигоди;
- отримання переваг у торгівлі;
- нехтування законами;
- тиск з боку конкурентів [13, с. 9].

Порушення митних правил визначається вчиненням умисно, коли особа, яка його скоїла, усвідомлювала протиправний характер своєї дії чи бездіяльності, передбачала її шкідливі наслідки і вважала або свідомо допускала настання цих наслідків.

Порушення митних правил визначається вчиненням з необережності, якщо особа, яка його скоїла, передбачала можливість настання цих наслідків своєї дії чи бездіяльності, але легковажно розраховувала на їх відвернення або не передбачала можливості настання таких наслідків, хоч повинна була б і могла їх передбачити.

Не є порушенням митних правил дія, яка хоч і передбачена Митним кодексом України, але вчинена у стані крайньої необхідності, тобто для усунення небезпеки, яка загрожувала встановленому порядку управління, якщо ця небезпека за даних обставин не могла бути усунена іншими засобами і якщо заподіяна шкода є меншою, ніж відвернута [11, с. 10].

Важливою складовою ПМП є досить поширене на сьогодні явище як контрабанда, на боротьбу з яким спрямовані зусилля митних органів України. Перші елементи контрабанди з'явилися одночасно з зародженням і розвитком в Київській Русі внутрішньої і зовнішньої торгівлі. В XII-XIII століттях вона вже визнавалась соціально шкідливим явищем, що знайшло відображення в

установленні подвійної ставки митних платежів за ввіз чи спробу ввозу товару прихованим способом [2, с. 6].

Відповідно до ст. 201 Кримінального кодексу України контрабанда – це переміщення товарів через митний кордон України поза митним контролем або з приховуванням від митного контролю, вчинене у великих розмірах, а також незаконне переміщення історичних та культурних цінностей, отруйних, сильнодіючих, радіоактивних або вибухових речовин, зброї та боєприпасів (крім гладкоствольної мисливської зброї та бойових припасів до неї), а також контрабанда стратегічно важливих сировинних товарів, щодо яких законодавством встановлено відповідні правила вивезення за межі України [45, с. 364].

Контрабанда – це злочинний прояв, відомий людству зі стародавніх часів. Він існує скільки ж, скільки існує держава, і яка пов'язана з об'єктивними процесами економічного розвитку країн, які брали участь між собою в товарообміні [29, с. 2].

Порушення митних правил і контрабанда товарів залишається одним із головних чинників дестабілізації внутрішнього ринку України, основою тіньових капіталів, фінансово-економічною базою організованої злочинності, що, у свою чергу, негативно позначається на розвитку економічних відносин між державами, гальмує входження України до загальносвітового економічного простору. За оцінками експертів частина експортно-імпортних товаропотоків має контрабандне походження, що обумовлює включення цього злочину до переліку чинників, які реально загрожують національній безпеці України.

1.2. Еволюція явища порушення митних правил

Порушення митних правил, як навмисне недотримання вимог митного законодавства, як економічно небезпечне явище, бере свій початок за кілька століть до нашої ери, і пов'язане з об'єктивними процесами економічного

розвитку держав, які брали участь між собою в товарообміні. Головним чином такі порушення у минулому дістали назву контрабанда товарів.

Перші прояви ПМП і контрабанди з'явилися разом із зародженням в Київській Русі внутрішньої і зовнішньої торгівлі. В XII-XIII столітті вона вже почало визнаватись негативним, соціально шкідливим явищем, що відобразилось в установленні подвійної ставки митних платежів за ввіз чи спробу ввозу товару прихованим способом. До середини XVI століття ПМП не сприймалось як явище масового злочинного характеру, та не несло економічної загрози інститутам державності, та порушення не були розповсюдженими, і лише в кінці XVII століття була передбачена відповідальність за них, як за самостійне правопорушення. Система покарання за дане правопорушення, складалася, як правило, із сплати штрафів та пені. Проте в середині XVII століття, коли безперешкодний ввіз і вивіз товарів став загрожувати економіці держави, призводить до значних втрат у вигляді непоступлення в державну казну грошових засобів, виникла потреба в створенні правових заходів протидії негативному таким негативним явищам як незаконне переміщення товарів через митний кордон. Так, в Соборному Положенні 1649 р. установлювалася відповідальність за незаконний ввіз товарів, в якості санкцій передбачалась конфіскація товарів, штрафи, пеня і фізичні покарання [2, с. 32].

В подальшому поряд з удосконаленням митної справи, посиленням контролю за переміщенням товарів через кордон, удосконалюється і законодавство, спрямоване на боротьбу з ПМП. У зв'язку з прийняттям в 1724 р. протекціоністського тарифу, відповідно до якого мито різко зросло, одночасно з цим вживалися заходи до закриття кордонів, що призвело до збільшення рівня незаконного переміщення та переміщення товарів з метою приховування від митного контролю.

Враховуючи, що особи, які незаконно переміщували товари заподіюють значний збиток казні, в 1754 р. був встановлений інститут об'їждчиків, діючий в прикордонній смузі. Введення інституту можна розглядати як початок охорони кордону в економічних відносинах. З метою стимулювання служби об'їждчиків

їм виплачувалася четверта частина затриманого товару, а донощики (інформатори) отримували половину конфіскованих контрабандних товарів.

Серед всіх заходів щодо зниження масштабів незаконного переміщення товарів найбільш дійєвим було зниження митних ставок. Однак, тарифи 1766 і 1782 рр. були значно знижені порівняно з раніше встановленими, що не допомогло позбутися незаконного переміщення. На основі указу Катерини II «Про заснування особливого митного ланцюгу і варти для відвернення потаємного привезення товарів», підписаного в 1782 р., був створений новий орган по боротьбі з контрабандою і ПМП. Відповідно до положень маніфесту була встановлена Митна прикордонна варта.

Вперше визначення ПМП і контрабанди сформульоване в Митному Уставі 1819 р., під якими розуміли не тільки пронесення чи провезення товарів через кордон поза митницею, але і самі товари, не вказані в пред'явлених до митного органу документах [2, с. 13].

Відповідно до Карантинного статуту 1832 р. Митна прикордонна варта була перейменована і отримала назву «Прикордонна варта», перейменування було підтверджене Височайшим указом 1835 року.

Розвиток зовнішньоторговельних відносин держави, збільшення товарообороту між державами, введення протекціоністських митних тарифів, монополії зовнішньої торгівлі закономірно приводило до росту числа випадків незаконного ввезення товарів, удосконаленню способів незаконного переміщення. Держава в свою чергу в протидії розповсюдженню проводила політику реформування митної системи, митного, адміністративного і карного законодавства.

У період XVIII – XIX ст. розроблялись та вживались різні заходи правового, економічного, організаційного та адміністративного характеру, направлені на боротьбу із контрабандою. Відомі економісти того часу не безпідставно звертали увагу на те, що митні збори на дозволені до переміщення товари були в певний період досить помірні, в інші часи сягали значних висот.

Спроби ж як економічної, так і правової протидії контрабанді суттєвих успіхів не мали.

У 20-ті роки ХХ ст. незаконне переміщення товарів в Україні набуло нечуваних розмірів. Поза митним оформленням ввозилась в основному мануфактура, тонка шкіра, різні галантерейні товари, парфуми, спиртні напої, тощо. Вивозилося в основному золото, дорогоцінне каміння, срібло, тютюн та сировина.

У декреті Радянської влади 1917 р., не було чітко прописано термін порушення митних правил, але «контрабандою» визнавався ввіз та вивіз товарів без дозволу», а вже у документі 1921 р. дається більш розширене тлумачення і конфіскації підлягають «...товари, приховані від митного контролю шляхом будь-яких хитрощів, а також зброя, військове спорядження, польові біноклі, майнові документи щодо розташованої у Росії нерухомості, інвалюти, що немає дозволу Наркомату, а також предметів художнього та антикварного значення...».

Боротьбою з контрабандою займалися різні державні органи та установи: спецслужби, прикордонна охорона, митниці, місцеві органи радянської влади. Проте, ця боротьба здійснювалася не шляхом удосконалення та виправлення помилок у керівництві економікою, а посиленням силових та адміністративних методів. Можливо тому у 20-ті роки контрабанда залишалася одним із провідних видів економічної злочинності [8].

З прийняттям в 1922 р. першого Кримінального кодексу РФСР ПМП і контрабанда, при наявності певних ознак, кримінально-правова норма. Склад злочину «Контрабанда» (ст. 97 КК РФСР) увійшов до глави 1 «Державні злочини» в розділ «Злочини проти порядку управління». Саме суспільно-небезпечне діяння в кримінальному законі не описувалося, проте ст. 97 КК РФСР встановлювала відповідальність за контрабанду, визначаючи в якості міри покарання позбавлення волі на строк не менше 3-х років із суворою ізоляцією, а при обтяжуючих обставинах – найвищу міру покарання – розстріл.

У 30-х роках боротьба з контрабандою була настільки ефективною, що у кількісному та вартісному вираженні показники різко змінилися. Скоротилися

намагання незаконного провезення товарів через кордон. Змінилися способи контрабанди – частіше це було не нелегальний провіз товарів, а порушення встановленого порядку їх пересування [2, с. 32].

До середини 50-х років кордони Радянського Союзу були в цілому «на замку», але з початком потепління, коли в країні виник попит на речі з Заходу, знайшлися люди, готові задовольнити потреби суспільства. За кордон зазвичай йшли валюта, золото, ікра, ікони та інші речі, які традиційно асоціювалися з Росією, а із Заходу приходили джинси, годинники, електроніка та інші зразки буржуазного побуту.

У 60-80-ті рр. введено суворіший порядок несення прикордонної варти по всьому периметру СРСР, була впорядкована система роботи прикордонних постів. Кількість контрабанди різко знизилась. Основною причиною була повна монополізація державою зовнішньої торгівлі. Митними правилами СРСР було встановлено суворі обмеження щодо вивозу дорогоцінних металів, валютних цінностей, та сувора заборона на вивіз антикваріату.

Належна увага приділяється боротьбі з контрабандою у незалежній Україні, і цей напрямок у діяльності митних органів, як один з найголовніших, був виділений окремим розділом у Митному кодексі 1991 року. Відповідальність за здійснення контрабанди знайшла своє продовження в новій редакції Кримінального кодексу України.

Як і у попередні періоди – дореволюційний, радянський так і у період незалежності України відбуваються зміни у митному законодавстві, змінюються митні правила та технологія митного огляду, змінюється й тактика контрабандистів. Контрабанда, як злочин проти держави, полягає не тільки у порушенні встановленого порядку переміщення через митний кордон матеріальних цінностей та інших предметів, вилучених з вільного обігу, а й у тому, що у більшості випадків вона виступає у сукупності з іншими злочинами: порушенням правил про валютні операції, незаконним переміщенням та збутом наркотиків, зброї, боєприпасів, що загрожує суспільній небезпеці, життю, здоров'ю громадян, економічним та політичним інтересам держави.

Однією з особливостей боротьби з контрабандою та порушенням митних правил на сучасному етапі є те, що контрабандний промисел став одним із основних джерел існування для значної частини громадян України, елементом економічної основи злочинних угруповань. Сучасна контрабанда характеризується високим рівнем організованості, технічної оснащеності, міжнародними зв'язками. Тому боротьба з нею не може бути ефективною без тісного співробітництва з іншими країнами. На жаль, незважаючи на її міжнародний характер, до цього часу немає багатосторонньої угоди, де були б всебічно висвітлені питання боротьби з контрабандою [41].

Ще одна особливість, на яку слід звернути увагу – це існуючі «прозорі кордони» – відсутність на місцевості будь-якого кордону взагалі. Відсутність належним чином обладнаного кордону, дорожніх знаків, обмежуючих рух у прикордонній смузі, а також інформаційних знаків про наближення до кордону, до того ж недостатність сил для забезпечення митного та прикордонного контролю – усе це дає змогу правопорушникам не тільки реалізовувати задуми, але й знаходити виправдання своїм діям, відшуковуючи лазівки в законодавстві.

Саме тому, характеризуючи боротьбу з ПМП і контрабандою у період незалежності України, варто звернути увагу і на нормативну базу, яка регулює правовідносини у даній сфері, і залишається слабким місцем у напрямку протидії ПМП, з чим погодяться усі без винятку юристи. Необхідність зміни законодавства у багатьох аспектах є очевидним. Ці обґрунтовані питання виносилися і виносяться сьогодні на розгляд парламенту Міністерством доходів і зборів України, Мінюстом, МВС, СБУ, узгоджувалися з Верховним судом та Генеральною прокуратурою України [37, с. 86].

В умовах розширення економічних зв'язків між Україною та іноземними державами сьогодні спостерігається значний ріст кількості контрабандних проявів, пов'язаних з переміщенням через територію України товарів та інших предметів у великих розмірах з використанням транзитних каналів.

Причинами цього є те, що за останні 40 років кількість країн – членів Європейського союзу збільшилась більш як у чотири рази. Пом'якшення

візового режиму набагато спростило міжнародні подорожі. Крім того, свої кордони відкрила Східна Європа, а деякі кордони вже взагалі не існують, це означає, що займатись міжнародною торгівлею стало набагато легше, що автоматично призводить також до виникнення контрабанди. Організована злочинність не забарилась скористатись із нової ситуації, і тепер злочинні групи спеціалізуються на різноманітних контрабандних товарах [4, с. 44].

Сьогодні разом із митними органами в сфері боротьби з митними правопорушеннями співпрацюють Міністерство внутрішніх справ та його підрозділи, Служба безпеки України, Державна прикордонна служба України.

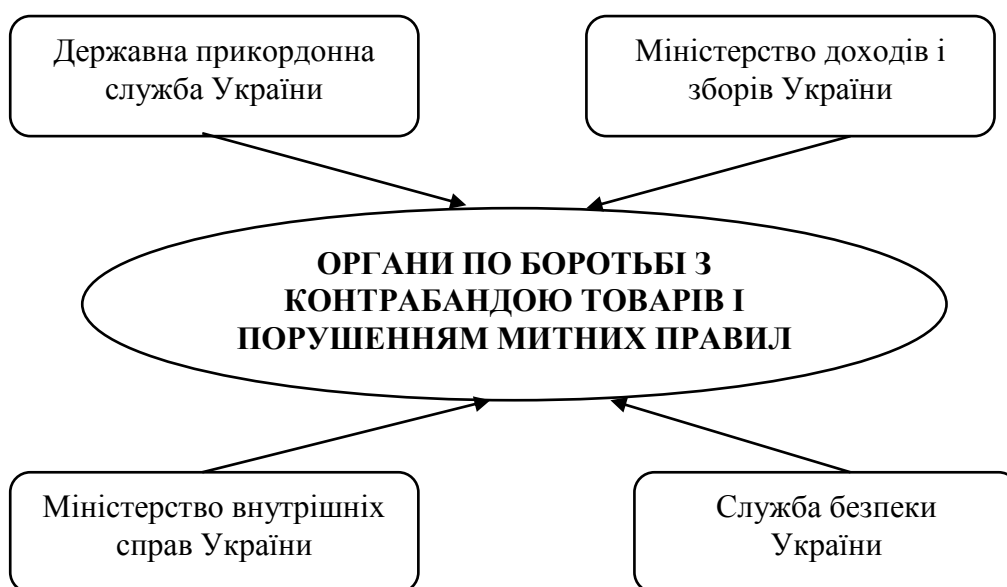

Рис. 1.2. Структура державних органів України, що здійснюють боротьбу з митними правопорушеннями*

*Примітка. Побудовано автором самостійно на основі: [4, с. 44; 17, с. 87].

Одним із напрямків співпраці митних органів з цими державними структурами у сфері протидії митним правопорушенням є розробка основних форм взаємодії, до яких відносять:

- проведення спільних засідань колегій міністерств та відомств, оперативних нарад їх керівного складу;
- проведення спільних операцій за єдиним планом та задумом з комплексним використанням сил і засобів;

- створення спільних оперативних штабів (робочих груп) для координації дій (за необхідності);
- оперативний обмін інформацією, що стосується спільної діяльності на кордоні (як правило в письмовій формі), з дотриманням вимог конспірації та захисту відомостей, що передаються [15, с. 172; 21].

Не зважаючи на те, що митні органи озброєні найновішим обладнанням, яке дозволяє виявити навіть дуже хитро зроблені тайники, порушення митних правил залишається головним негативним явищем практично у всіх державах. В багатьох країнах, особи порушуючи норми митного законодавства користуються майже повною безкарністю, оскільки населення цих країн відноситься до них майже так, як відносилось до них населення півдня Англії в XVIII ст., які радили один одному «дивитись в стіну», поки поряд проходить караван контрабандистів. Історія ж вчить, що порушення у митній сфері може бути подолано лише в двох випадках: коли люди почнуть відчувати відразу до товару, який пропонують особи, які його незаконно переміщують, чи коли товар, який вони провозять, перестане бути забороненим. Також, можна сподіватись, що за допомогою тісної співпраці з іншими державними органами митні органи покажуть позитивні результати у боротьбі митними правопорушеннями.

1.3. Інституційне забезпечення відповідальності та протидії порушень митних правил в Україні

Основою митної політики кожної країни є захист власних економічних інтересів. Одним із головних шляхів досягнення цієї мети є ефективне виконання правоохоронних завдань у напрямі зовнішньоекономічної діяльності, а протидія митним правопорушенням – основне завдання митних органів України.

Протидія порушенням митних правил реалізується через захисну функцію митної політики. Сутність цієї функції полягає в забезпеченні захисту країни від загроз як зовнішнього, так і внутрішнього характеру. Реалізація цієї функції

передбачає здійснення посадовими особами митних органів функцій контролю за дотриманням встановлених правил переміщення через Державний кордон предметів, товарів, транспортних засобів та осіб. Функція захисту завжди пов'язана з припиненням або попередженням протиправних дій. Повноваження митних органів при здійсненні контролю є чітко регламентованими та не повинні порушувати права суб'єктів митних відносин. Для виконання захисної функції митна політика, на думку І. Пахомова має «...великий арсенал засобів як економічного, так і нееконічного характеру» [38, с. 452].

Як зазначає Л. Єрофеєнко «...Завдання з забезпечення економічних інтересів України постали перед митниками після проголошення незалежності» [32, с. 69]. Однак, питання захисту інтересів держави були частково покладені на митні органи ще за часи Гетьманщини. Фіскальна функція також є проявом захисту інтересів держави. Митна політика країни повинна забезпечувати ефективну дію митних органів, усувати перешкоди в їх діяльності. Правове регулювання митної політики та визначення основних заходів протидії порушенням митних правил здійснюється за допомогою норм національного законодавства. Конституція України містить норми, які встановлюють завдання держави в зовнішній сфері. Так частина 1 статті 17 наголошує, що «...захист суверенітету та територіальної цілісності України є головними функціями держави» [58, с. 17]. Виконання цих завдань покладено на відповідні правоохоронні органи та військові формування. Органи державної митної служби України належать до цього складу.

В Україні постійно приділялась увагу процесам протидії митним правопорушенням. Підтвердженням цьому була реалізація Програми протидії контрабанді та захисту внутрішнього ринку на 2002-2005 рр., а також Програма боротьби з контрабандою та порушенням митних правил у 2008-2009 рр. Розроблені програми забезпечували системний підхід, щодо вирішення проблем з порушенням митних правил.

Важливим кроком у цьому напрямку протидії порушенням митних правил стало прийняття нового Митного кодексу України у 2002 році, який набрав чинності з 1 січня 2004 р., який проіснував до 1 червня 2012 року. В цьому

кодексі знайшли відображення нововведення, пов'язані як із здійсненням митного контролю та оформлення товарів і транспортних засобів, так і з протидією порушенням митних правил. Проте, дана редакція митного кодексу не була позбавлена недоліків [82, с. 6].

Зокрема в МКУ редакції 2002 р., питанням порушенню митних правил відведено два розділи, в яких розкривалась сутність даного поняття, види порушення митних правил та відповідальність за них, а також розглянуто питання, що стосуються провадження у справах про порушення митних правил. Головним недоліком була невизначеність щодо суб'єктів, які проводили дізнання та порушували кримінальну справу про контрабанду, відсутні і чіткі положення щодо порядку стягнення штрафів з осіб-нерезидентів, які не мають власності в Україні.

Контрабанда порушує встановлений порядок переміщення через митний кордон визначених предметів. Під порядком переміщення розуміються встановлені правила; такий порядок пов'язаний з певними відносинами між представниками держави в особі службових осіб митних органів та фізичними особами, які можуть висловлювати власні інтереси або представляти різноманітні об'єднання і юридичних осіб, щодо яких здійснюється митний огляд. Суспільні відносини складаються між учасниками-суб'єктами відносин із приводу певного предмета; їх змістом є соціальний зв'язок (суспільно значуща діяльність). Заподіяння шкоди об'єкту злочину відбувається шляхом впливу на елементи суспільних відносин [28, с. 62].

Ще одним недоліком МКУ редакції 2012 р., що не має чіткого розмежування між поняттями порушення митних правил та контрабанди – у багатьох визначеннях митних правопорушень можна виявити ознаки таких злочинів, як контрабанда, ухилення від сплати податків, злочини у службовій сфері, сприяння організованій злочинності, а також залишено поза увагою проблему кваліфікації контрабанди як злочину. Контрольовані поставки визнано єдиним засобом боротьби митних органів з контрабандою наркотичних засобів, психотропних

речовин, прекурсорів. Не визначено позицію митних органів та конкретних посадових осіб щодо боротьби з контрабандою [11, с. 54].

Всі вище перераховані недоліки та суперечності призводили до плутанини під час провадження справ про порушення митних правил та створювали чимало труднощів і проблем.

Основними нормативно-правовими актами які регулюють діяльність митних органів щодо протидії порушенням митних правил є Кримінально-процесуальний кодекс України, нормами якого митні органи є органами дізнання у справах з питань щодо порушення митних правил, які регулюються МКУ та Кодексом України про адміністративні правопорушення.

До законодавчих документів, за допомогою яких здійснюється регулювання боротьби з контрабандою та порушенням митних правил в Україні, належать також і ряд кодексів та Законів України, Указів Президента України, Постанов Кабінету Міністрів України, нормативні акти Державної митної служби України та наступника даної служби Міністерства доходів України, міністерств і відомств, які в межах своєї компетенції, визначеної чинним законодавством, здійснюють контроль за переміщенням товарів і протидіють порушенням митних правил на території України.

Важливе значення для митних органів при протидії порушенням митних правил займають Інструкції про взаємодію та розмежування функцій щодо здійснення контролю на державному кордоні, згідно з якими митні органи координують зусилля в напрямку виявлення фактів порушення митних правил з Державною прикордонною службою України, Міністерством внутрішніх справ України, службою безпеки України, Міністерством охорони здоров'я, Міністерством агропромислової політики та Міністерством охорони навколишнього середовища України. Такі інструктивні матеріали розмежовують функції, якими наділяються державні структурні одиниці України, які безпосередньо задіяні у здійсненні контролю на державному кордоні та спрямовані на виявлення порушень митних правил при переміщенні товарів через митний кордон [30, с. 81].

Безпосередньо і в самій структурі митниці є спеціальні підрозділи (рис. 1.3.), які виявляють ознаки порушення митних правил і контрабанди та здійснюють заходи щодо їх усунення.

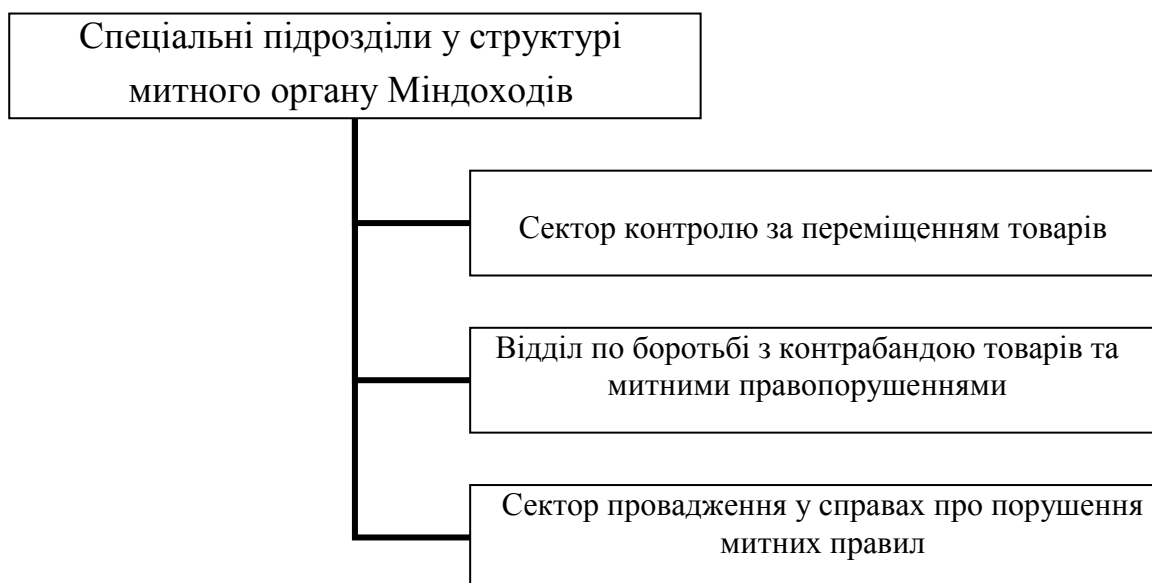

Рис. 1.3. Структура спеціальних підрозділів митниці Міндоходів по боротьбі з контрабандою та порушенням митних правил*

*Примітка. Побудовано автором самостійно на основі: [81].

Сектор контролю за переміщенням товарів здійснює оперативні заходи пов'язані зі своєчасністю доставлення товарів і транспортних засобів комерційного призначення в органи призначення. Головним завданням даного структурного підрозділу є контроль за своєчасністю доставлення вантажів, тобто дотримання термінів внутрішнього і прохідного транзиту.

Відділ по боротьбі з контрабандою та порушеннями митних правил – здійснює оперативні заходи з попередження митних правопорушень, шляхом виявлення фактів переміщення товарів та інших предметів поза митним контролем. Сектор провадження у справах про порушення митних правил виконує слідчі та інші дії для встановлення обставин скоєння правопорушення.

У своїй роботі ці відділи керуються різними нормативними та правовими документами, перелік та ієрархію яких, показано на рисунку 1.4.

На законодавчому рівні для митних органів не передбачено право здійснювати оперативно-розшукові заходи. Тому в межах взаємодії з іншими правоохоронними органами вони приймають і реалізують інформацію

оперативного характеру про проведення цілеспрямованого огляду осіб від органів Державної прикордонної служби, Служби безпеки та Міністерства внутрішніх справ України, які мають більші можливості щодо виявлення контрабанди.

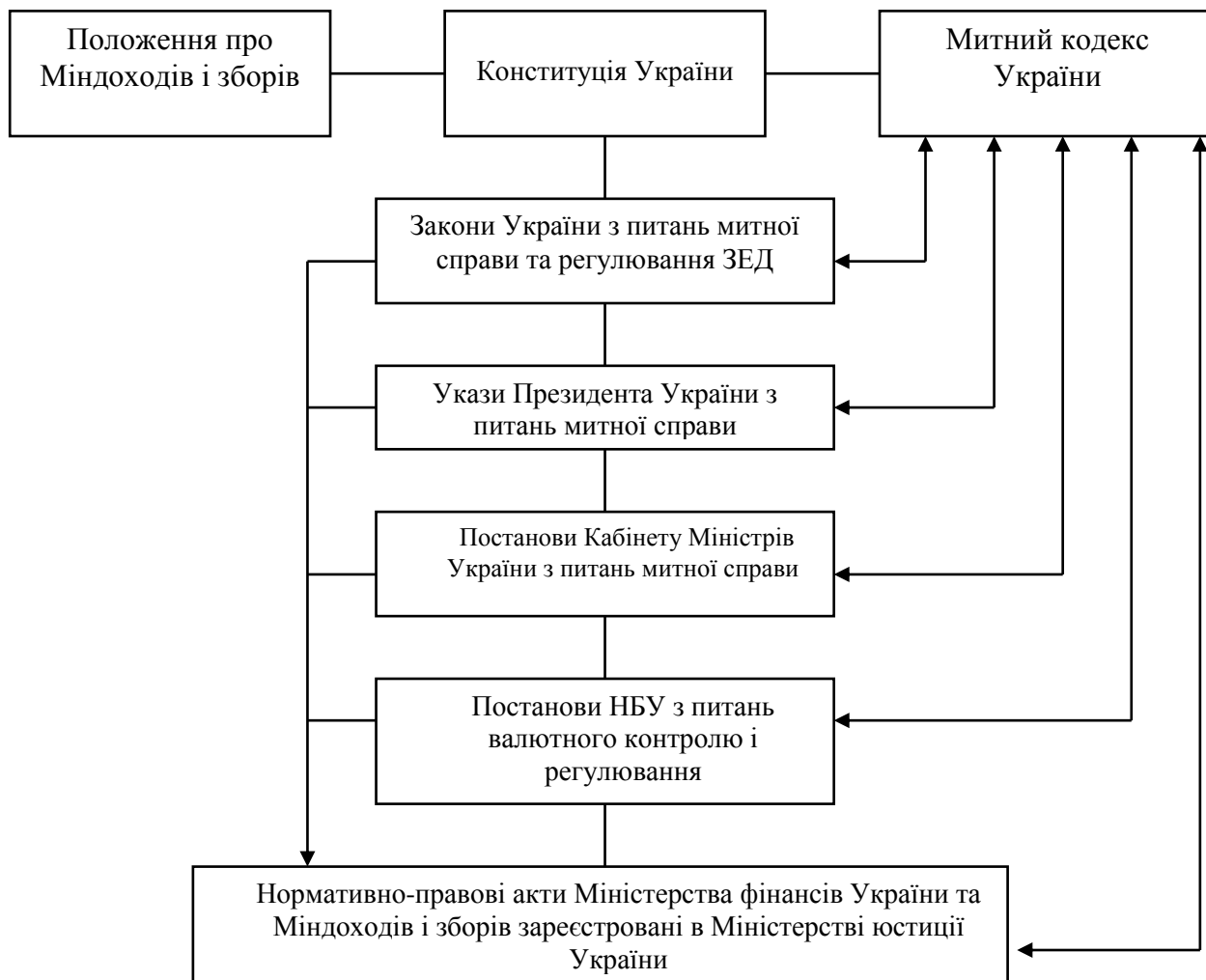

Рис. 1.4. Ієрархія законодавчих і нормативно-правових актів*

*Примітка. Побудовано автором самостійно на основі: [27, с. 19; 30, с. 81].

Варто зупинитись і на міжнародному співробітництві у боротьбі з митними правопорушеннями. Важливе значення має Найробіська конвенція, підписана 9 червня 1977 року у Найробі (Кенія). А під егідою Ради митного співробітництва, було укладено Міжнародну конвенцію про взаємну адміністративну допомогу у відверненні, розслідуванні та припиненні порушень митного законодавства, яка набула чинності 21 травня 1980 року, до якої 23 травня 2000 року приєдналася і Україна.

Проте, на сучасному етапі розвитку митних відносин митні органи стикаються з новими проблемами: вони повинні забезпечити безперешкодний потік торгівлі і застосувати необхідні заходи контролю, забезпечуючи охорону здоров'я та безпеки громадян країни. Для досягнення правильного балансу між цими вимогами, митні процедури і методи контролю повинні бути модернізовані і повинна бути налагоджена ефективна співпраця між різними службами. Наприклад, митні органи ЄС повинні здійснювати політику практично у всіх областях пов'язаних з міжнародною торгівлею. Вони знаходяться на першому плані в боротьбі з шахрайством, тероризмом і організованою злочинністю [79, с. 3].

До недавнього часу роль митних органів зводилась до збору мита та митних платежів при імпорті. Численні події, включаючи розширення та розвиток електронної комерції та загрози терористичних атак та інтернаціоналізації організованої злочинності, змінили обстановку, в якій митні органи повинні працювати. Щоб ефективно виконувати цю роль, митні органи повинні підтримувати постійний діалог із зацікавленими сторонами. У цьому контексті консультації з бізнес-сектором були розширені. Торгові асоціації регулярно запрошуються на семінари та робочі групи, щоб внести свій внесок у розвиток нових політичних та законодавчих ініціатив. Наприклад, група Торгова Контактна Група, в якій всі основні гравці у міжнародному ланцюгові поставок були встановлені і представлені [79, с. 4].

Такі вимоги висуваються не тільки до митних служб європейських країн, оскільки, осторонь від цих процесів не стоїть і Україна, постійно вдосконалюючи напрями співпраці з міжнародними організаціями і суб'єктами ЗЕД. Це дозволяє накопичувати значний інформаційний масив з метою використання при виявленні не тільки порушень митних правил, боротьбі з «сірим» імпортом, але у боротьбі і протидії контрабанді товарів.

Протягом нетривалого часу існування незалежної України було прийнято три Митні кодекси – в 1991 р., 2002 р. та 2012 р., в кожному з них містяться норми, що встановлюють підстави відповідальності за порушення митних

правил, характеристики складів цих правопорушень, визначаються специфіка стягнень за їх скоєння та порядок (процес та процедуру) їх застосування. Однак, МКУ 1991 р., даючи характеристику порушенням митних правил, зовсім не торкнувся їх правової природи, але МКУ 2002 та 2012 рр. визначають, що за своєю правовою природою порушення митних правил – це адміністративні правопорушення, що дає змогу стверджувати про те, що відповідальність за порушення митних правил є адміністративною відповідальністю. Більш того, найбільш поширеним аргументом регулювання сфери митної справи нормами адміністративного права є посилання на ст. 458 МКУ, яка встановлює:

➤ по-перше, що порушення митних правил є адміністративним правопорушенням, яке являє собою протиправні, винні (умисні або з необережності) дії чи бездіяльність, що посягають на встановлений цим Кодексом та іншими актами законодавства України порядок переміщення товарів, транспортних засобів комерційного призначення через митний кордон України, пред'явлення їх митним органам для проведення митного контролю та митного оформлення, а також здійснення операцій з товарами, що перебувають під митним контролем або контроль за якими покладено на митні органи цим Кодексом чи іншими законами України, і за які цим Кодексом передбачена адміністративна відповідальність [52, с. 191];

➤ по-друге, закріплює адміністративну відповідальність за правопорушення, передбачені цим Кодексом, яка настає у разі, якщо ці правопорушення не тягнуть за собою кримінальну відповідальність [27, с. 20].

Так, Ю. Оніщик стверджує про те, що наявність норм адміністративного права у митних відносинах свідчить Розділ XVIII «Порушення митних правил та відповідальність за них» МК України. У якості прикладу він посилається на ч. 1 ст. 458 МКУ, де зазначено, що порушення митних правил є адміністративним правопорушенням [62, с. 22]. Таку ж думку підтримують також автори навчального посібника «Адміністративна відповідальність за порушення митних правил», які впевнені у тому, що обсяг проведеної роботи дозволяє розширити світогляд читача посібника, більш об'єктивно підійти до розуміння місця

інституту адміністративної відповідальності за порушення митних правил в системі правових норм, що регламентують юридичну відповідальність, її сутність та значення у регулюванні митно-правових відносин [1, с. 4].

Але треба мати на увазі, що як митне право з інституту адміністративного права перетворилося спочатку на його підгалузь, а зараз визнане самостійною галуззю законодавства та права, так і відповідальність за порушення митних правил, що була лише частиною адміністративної відповідальності, набула ознак самостійного виду правової (юридичної) відповідальності. Це було встановлено, по-перше, законодавцем, який при визначенні напрямків розвитку адміністративної відповідальності в умовах існування незалежності нашої держави 17 травня 2001 р. встановив, що «питання щодо адміністративної відповідальності за порушення митних правил регулюються МК України». Тому регулювання правових підстав та організації боротьби з цим видом правопорушень було покладене на митне законодавство. Й хоча у ст. 2 Кодексу про адміністративні правопорушення України [39] мова ще йде про «адміністративну відповідальність за порушення митних правил», тим не менш свідчить про розуміння законодавцем специфіки порушень митних правил, їх деліктологічної характеристики, особливостей отримання, фіксації, оцінки інформації про їх скоєння та значного кола інших ексклюзивних правових елементів визначення підстав та порядку притягнення до відповідальності, що виходять за межі поняття «адміністративна відповідальність» й набувають зовсім іншого змісту.

Більш того, законодавець при цьому не врахував, що більша частина порушень митних правил належить до т.з. транскордонних та транснаціональних правопорушень, процедура відповідальності за скоєння яких регламентується значною кількістю міжнародних конвенцій та угод, серед яких особливе місце займають дві конвенції, учасницею яких є й наша держава. Це Міжнародна конвенція про взаємну адміністративну допомогу у відверненні, розслідуванні та припиненні порушень митного законодавства від 1977 р. [53] та Міжнародна конвенція про адміністративну взаємодопомогу у сфері митних відносин від 27.06.2003 р. [55].

Україна сьогодні, як і інші країни дотримується положень міжнародних конвенцій та угод з питань протидії митним правопорушенням, зокрема бере участь у:

- обміні інформацією;
- співробітництві у рамках діяльності міжнародних організацій;
- співробітництві у галузі підготовки особового складу митних органів;
- проведенні спільних операцій;
- проведенні контрольованих поставок;
- розслідуванні за запитами іншої держави;
- здійсненні спільного митного контролю для суміжних держав;
- надання технічної допомоги [44, 45].

Крім нормативно-правової бази велике значення для забезпечення протидії контрабанді та порушенню митних правил відіграють також і Кінологічний центр Міндоходів і зборів України та митні лабораторії. Наприклад, відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 20.03.13 р. № 229 «Про утворення територіальних органів Міністерства доходів і зборів» Центр підвищення кваліфікації, перепідготовки працівників та кінології Держмитслужби було реорганізовано шляхом приєднання до Департаменту спеціалізованої підготовки та кінологічного забезпечення Міндоходів. Кінологічний центр організує, координує та контролює діяльність митниць у межах повноважень, визначених Міністерством доходів і зборів України.

Основними завданнями структурного підрозділу з питань спеціальної підготовки та кінологічного забезпечення є:

- спеціальна підготовка інспекторів-кінологів митних органів України зі службовими собаками;
- підготовка проектів нормативних актів, що регламентують діяльність кінологічних підрозділів митних органів, контроль і організацію виконання цих актів;
- забезпечення виконання зобов'язань, які випливають з міжнародних договорів України в галузі підготовки та використання службових собак;

➤ організація та проведення оперативних заходів щодо використання службових собак у боротьбі з контрабандою наркотиків, вибухових речовин, зброї та у інших напрямках;

➤ розроблення нових методів і напрямів підготовки та використання службових собак при митному контролі;

➤ ведення інформаційно-аналітичної роботи;

формування повної достовірної інформації про результати фінансово-господарської діяльності, а також надання в установлені терміни до Держмитслужби фінансової звітності про виконання кошторису доходів і видатків [36].

Спеціалізованою митною лабораторією з питань експертизи та досліджень, яка створена з метою забезпечення реалізації податкової та митної політики, запобіганню порушень митних правил, проведення досліджень і здійснення експертної діяльності [69], її діяльність охоплює всю територію України.

Спеціалізована лабораторія відповідно до покладених на неї завдань організовує роботу щодо проведення досліджень (аналізів, експертиз) у податковій та митній сферах і забезпечує контроль. Діяльність здійснюється шляхом проведення дослідження (аналізу, експертизи) проб (зразків) товарів у рамках процедур митного контролю та оформлення з метою встановлення характеристик, визначальних для: 1) ідентифікації (визначення складу, фізичних, фізико-хімічних характеристик тощо) товарів; 2) класифікації товарів згідно з УКТ ЗЕД; 3) перевірки задекларованої митної вартості товарів; 4) встановлення країни походження товарів; 5) встановлення належності товарів до таких, що містять наркотичні засоби, психотропні речовини, їх аналоги, прекурсори, сильнодіючі чи отруйні речовини; 6) встановлення (перевірки) достовірності даних, зазначених у сертифікаті про походження товару з України.

Спеціалізована лабораторія забезпечує участь спеціалістів у здійсненні митного контролю та здійснює експертне забезпечення заходів щодо запобігання та протидії контрабанді, а також боротьбі з порушенням митного законодавства.

Експертна діяльність дозволяє забезпечити отримання доказів для розгляду справ про порушення митних правил.

Отже, у боротьбі з контрабандою та виявленні порушень митних правил важливим є створення досконалої правової бази з регулювання діяльності митних органів. Не менш важливим є розробка та створення відокремлених структурних підрозділів митних органів, діяльність яких спрямована на підвищення ефективності їх роботи. Також важливим у боротьбі з порушеннями митних правил є співпраця митних органів з іншими структурними одиницями держави та міжнародними організаціями в митній галузі. А саме недосконалість у вище названому призводить лише до сповільнення, а подекуди і до неефективності протидії митним правопорушенням.

Висновки до розділу 1

1. Поглиблення та пришвидшення євроінтеграційних процесів проблеми попередження і виявлення митних правопорушень набувають особливої актуальності. Порушення митних правил негативно впливають на економічні інтереси нашої держави і, як наслідок, на рівень життя населення. Більшість суб'єктів ЗЕД намагається обійти обов'язкові процедури митного контролю і митного оформлення з метою уникнення від сплати податків і зборів до бюджету під час переміщення товарів та інших предметів лише для власного збагачення. Тому, головним завданням митних органів є протидія митним правопорушенням і боротьба з контрабандою.

2. Порушення митних правил являють собою специфічний вид протиправної діяльності, здійснюваної при проведенні зовнішньоторговельних операцій, у зв'язку з чим вирішення проблеми підвищення ефективності боротьби з ними знаходиться в площині комплексного використання можливостей митних органів зацікавлених держав.

3. Спільним для всіх видів порушень митних правил є те, що вони в тій чи іншій мірі посягають на врегульовані нормами митного права суспільні відносини – митно-правові відносини (відносини, що виникають у зв'язку з переміщенням товарів і транспортних засобів через митний кордон). Розрізняють їх за ступенем суспільної небезпеки, за спрямованістю на заподіяння шкоди тим чи іншим аспектам митної справи, залежно від способу, місця і часу їх вчинення (тобто за ознаками об'єктивної сторони), у ряді випадків – за суб'єктами, що їх вчиняють, і за деякими іншими критеріями.

4. Порушення митних правил і контрабанда товарів залишається одним із головних чинників дестабілізації внутрішнього ринку України, основою тіньових капіталів, фінансово-економічною базою організованої злочинності, що, у свою чергу, негативно позначається на розвитку економічних відносин між державами, гальмує входження України до загальносвітового економічного простору. За оцінками експертів частина експортно-імпортних товаропотоків має контрабандне походження, що обумовлює включення цього злочину до переліку чинників, які реально загрожують національній безпеці України.

5. Протидія порушенням митних правил реалізується через захисну функцію митної політики. Сутність цієї функції полягає в забезпеченні захисту країни від загроз як зовнішнього, так і внутрішнього характеру. Реалізація цієї функції передбачає здійснення посадовими особами митних органів функцій контролю за дотриманням встановлених правил переміщення через Державний кордон предметів, товарів, транспортних засобів та осіб. Функція захисту завжди пов'язана з припиненням або попередженням протиправних дій.

РОЗДІЛ 2

ПРАГМАТИКА РОБОТИ МИТНИХ ОРГАНІВ УКРАЇНИ У НАПРЯМКУ ПРОТИДІЇ ПОРУШЕННЮ МИТНИХ ПРАВИЛ

2.1. Механізм реалізації повноважень митних органів у протидії порушенням митних правил

В умовах розвитку ринкової економіки та стрімкого зростання зовнішньоекономічних зв'язків питання посилення протидії порушенням митних правил, запобігання ввезенню і реалізації на внутрішньому ринку України незаконно ввезених товарів стали ключовими у напрямі захисту економічних інтересів України. Зростання ефективності правоохоронної діяльності посадових осіб органів доходів і зборів, насамперед, пов'язано з покращенням якості правового регулювання порядку притягнення до адміністративної відповідальності за митні правопорушення. Разом з тим, варто відзначити непоодинокі випадки помилок при кваліфікації митних правопорушень, які допускаються посадовими особами при здійсненні боротьби з контрабандою та порушеннями митних правил.

Державними програмами протидії митним правопорушенням, які запроваджено протягом останніх років Урядом України, передбачено створення системи протидії, зокрема, вжиття кардинальних заходів не тільки по підвищенню ефективності боротьби з контрабандою та порушенням митних правил безпосередньо на кордоні, але й створення умов, що не дозволяють перевозити, зберігати й реалізувати незаконно ввезені товари на внутрішньому ринку України. З цією метою пропонується об'єднати зусилля правоохоронних, контролюючих і митних органів в рамках своїх повноважень та компетенції для вирішення загального завдання – захисту економічних інтересів України [14, с. 7].

Однією із сфер, яка характеризується великою кількістю порушень, що завдають збиток національній економіці – є зовнішньоекономічна діяльність. Тому, основні завдання, які покладено на митні органи передбачають комплекс заходів спрямованих на виявлення порушень митних правил і контрабанди товарів. Митні органи здійснюючи процедури митного контролю та митного оформлення товарів виявляють випадки незаконного переміщення товарів та послуг, через митний кордон України. В даному напрямку роботи митних органів на допомогу приходять аналітичні інструменти, за допомогою яких вони проводять аналіз зовнішньоекономічних операцій, здійснюваних суб'єктами ЗЕД.

Важливим пріоритетним напрямом в роботі митних органів є забезпечення системного підходу до вирішення проблем у сфері боротьби з контрабандою та порушенням митних правил. З цією метою Мінідоходів і зборів України розроблено програмно-цільові підходи до організації діяльності митних органів та визначено завдання, сутність яких полягає у підвищенні ефективності системи протидії контрабанді та порушенням митних правил шляхом застосування сучасних організаційно-технічних методів і способів відвернення [34, с. 41-42].

Про ефективність системи протидії митним правопорушенням товарів можуть свідчити основні показники діяльності митних органів. Так, митними органами забезпечується оформлення значної кількості вантажів, що переміщуються через митний кордон України, про що свідчать показники подані в таблиці 2.1.

Таблиця 2.1

Показники діяльності митних органів України у період 2010-2013 рр.

Показник	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.
1	2	3	4	5
Кількість суб'єктів, що здійснювали ЗЕД, од.	33290	35297	31545	31972
Оформлено вантажів, млн. тон	392,0	421,2	398,9	395,1
Імпорт, млн. тон	81,4	100,00	90,1	85,2

Продовження таблиці 2.1

1	2	3	4	5
Експорт, млн. тон	144,4	157,3	173,9	187,3
Транзит, млн. тон	166,2	163,9	134,9	122,6
Оформлено митних декларацій всіх типів, тис.шт.	3037,3	3300,4	3283,6	3262,5
імпорт, тис.шт.	992,9	1124,5	1196,0	1206,0
експорт, тис.шт.	753,9	812,6	853,9	869,8
транзит, тис.шт.	382,1	424,2	441,7	454,0
інші, тис.шт. ¹	---	---	792,0	732,7

*Примітка. Складено автором на основі: [23; 56].

Як видно з поданих в таблиці 2.1 даних, протгяом 2010-2011 рр. митними органами оформлено 3037,3 та 3300,4 митних декларації відповідно. Фізичний обсяг задекларованих товарів і предметів становив 392,0 млн. тон і 421,2 млн. тон відповідно по роках. Проте, у 2012-2013 р. спостерігається скорочення як фізичних так і фактичних обсягів оформлених вантажів митними органами України. Відповідно обсяг оформлених вантажів становив 398,9 млн. тон та 395,1 млн. тон, кількість оформлених декларацій 3283,6 тис. шт. та 3262,5 тис. штук. Отже, прослідковується чітка тенденція і тісний взаємозв'язок між кількістю оформлених вантажів і обсягом надходжень мита та митних платежів до державного бюджету.

Необхідність контролю за товарами, що переміщуються через митний кордон України обумовлена економічними і фінансовими наслідками торгівлі контрабандною і контрафактною продукцією. Результатом чого є зменшення надходжень податків на міжнародну торгівлю та міжнародні операції, а також митних платежів в дохідну частину бюджету, пригнічення розвитку легального виробництва і призупинення процесів створення нових виробничих потужностей та залучення у господарський оборот якісної продукції національного виробництва, а також інші фактори, що сприяють розвиткові національної економіки країни.

¹ Дані за 2010-2011 рр. щодо кількості оформлених інших митних декларацій відсутні.

Саме тому найважливішим принципом митного контролю виступає принцип вибіркової. Вибірковість полягає у тому, що при проведенні митного контролю органи доходів і зборів використовують ті форми митного контролю, які є достатніми для забезпечення дотримання норм митного законодавства. Цей принцип викладений у статті 320 Митного кодексу України, а підґрунтям його реалізації виступає система управління ризиками.

Отже, основною задачею, виконання якої покладено на митні органи – ефективна реалізація інструментів митного контролю та митних процедур по відношенню до товарів і інших предметів, які переміщуються через митний кордон України. Митний контроль займає провідне місце в системі інструментів здійснення митної справи. За допомогою таких інструментів митні органи виявляють порушення митних правил.

Від ефективності застосованих до товарів, що переміщуються через митний кордон України, процедур митного контролю залежить повнота виконання всього комплексу завдань, покладених на митні органи (виявлення контрабанди й порушень митних правил, сплата до державного бюджету податків та зборів, виконання вимог державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності тощо).

Для реалізації митного контролю в Україні та забезпечення проведення митними органами мінімуму митних процедур, необхідних для дотримання законодавчих норм у митній справі, форма та обсяг контролю визначаються самостійно митними органами. Процедури митного контролю здійснюються митними органами України, які виступають суб'єктами митного контролю. До них віднесено центральний орган виконавчої влади в галузі митної справи, систему митниць і митних постів, спеціалізованих митних установ та організацій, у тому числі систему управління експертних забезпечень.

Важливим видом митного контролю, процедури якого спрямовано на виявлення порушень митних правил виступає фактичний (фізичний) контроль. Його сутність полягає у встановленні дійсного реального стану об'єкта шляхом зважуванням, вимірюванням, лабораторним аналізом. До об'єктів фактичного

(фізичного) контролю належать: товари, предмети і транспортні засоби, які знаходяться або можуть перебувати на складах зберігання під митним контролем.

Митний контроль здійснюється безпосередньо посадовими особами митних органів у формах, які подано на рисунку 2.1. Форми митного контролю визначені Митним кодексом України. Говорити про ефективність тої чи іншої форми митного контролю можна лише у випадку аналізу основних показників. Проте, показник ефективності не завжди може бути виражений у грошовому чи відсотковому вимірнику.

Ефективність митного контролю може залежати від правильного митного огляду великогабаритних вантажів, оскільки вони потенційно можуть використовуватись як схованки для приховування предметів контрабанди і оглядаються вибірково [3, с. 51]. На сучасному етапі організації митного контролю в Україні органи митної служби в своїй діяльності використовують технічні та спеціальні засоби митного контролю.

Під технічними і спеціальними засобами митного контролю розуміють комплекс пристроїв і інструментів, які застосовуються в процесі фактичного контролю товарів і інших предметів, що переміщуються через митний кордон, з метою перевірки відомостей зазначених в товаросупровідних документах, а також виявлення предметів порушення митних правил і контрабанди товарів. Введення в практику митного контролю спеціальних технічних засобів пов'язано з необхідністю ідентифікації вмісту вантажу, транспортних засобів і їх конструкційних вузлів, що можуть використовуватись як схованки для приховування предметів контрабанди. Тому для досягнення ефективності митного огляду об'єктів митного контролю використовують спеціальні технічні засоби.

Застосування технічних і спеціальних засобів митного контролю з економічної точки зору забезпечує зменшення часу на проведення огляду і переогляду вантажів і транспортних засобів, які їх переміщують. Використання цілого арсеналу пристроїв і інструментів підвищує ступінь можливості виявлення

Рис. 2.1. Форми митного контролю*

*Примітка. Побудовано автором самостійно на основі Митного кодексу України.

схованок та прихованих вкладень у контрольних об'єктах, а при виявленні невідповідності поданої інформації у товаросупровідних документах про переміщуваний вантаж можливе додаткове надходження митних платежів до Державного бюджету України.

Оцінка придатності видів неруйнівного контролю для пошуку тайників, предметів порушень митних правил і контрабанди, недостовірного декларування при митному огляді транспортних засобів і великогабаритних вантажів подано в таблиці 2.2.

Таблиця 2.2

Засоби неруйнівного контролю та їх оцінка [3, с. 52]

Параметр	Обсяг об'єктів, що оглядаються	Частина об'єкта, що доступна огляду	Продуктивність огляду	Оцінка спроможності	Додаткові можливості по ідентифікації	Примітки (умови і додаткові можливості застосування в митному контролі)
Вид контролю						
Одиниця виміру	%	%	Об'єкт/годину	Бал (1-5)	+/-	
Магнітний	---	---	---	---	+	Можливе застосування для ідентифікації феромагнітних матеріалів (сталей)
Електричний	---	---	---	---	+	Застосування для контролю вологості сипучих матеріалів, хімічного складу пластмас, напівпровідників
Вихрьоструменевий	2-5	10	2-3	1	+	Застосування на великогабаритних об'єктах обмежено, можливе застосування для пошуку зброї, боєприпасів і інших виробів з металу
Тепловий	---	---	---	---	+	Можливе застосування для ідентифікації окремих речовин (наприклад, коштовного каміння)
Радіохвильовий	5-10	80	1	2	---	Застосування для зондування рідких та сипучих діелектричних середовищ
Оптичний	90-95	10-20	5	4	+	Застосування можливе в прозорих середовищах, або при наявності мінімального доступу в середину об'єкту
Радіаційний	70-80	80	10-15	5	+	Ідентифікація речовин за атомним номером, пошук радіоактивних речовин і матеріалів
Акустичний	2-5	80	1	2	---	Застосування в рідких середовищах
Проникаючими речовинами	2-5	80	1	2	+	Для пошуку і ідентифікації отруйних, наркотичних і вибухових речовин за речовими маркерами

Як свідчать дані подані в таблиці 2.2., використання технічних засобів і устаткування, які базуються на застосуванні найбільш ефективних видів неруйнівного контролю (радіаційного, оптичного, радіохвильового, вихрьоструменевого і акустичного) не дозволяє в повному обсязі забезпечити

проведення митного контролю вантажу, оскільки коефіцієнт корисної дії вказаних ефективних видів контролю досить малий. Тому на сьогодні існує нагальна потреба у вдосконаленні цих видів контролю, що можна зробити лише шляхом побудови нових приладів та подальшого експериментального дослідження їх ефективності [57, с. 171].

За допомогою цілого комплексу форм і інструментів митного контролю органи митної служби реалізують повноваження спрямовані на протидію та припинення контрабанді товарів. В даному контексті митні органи наділені наступними повноваженнями:

- розробляти, організовувати та здійснювати самостійно або у взаємодії з правоохоронними органами, іншими митними органами України скоординовані заходи й спеціальні операції з виявлення й припинення контрабанди та порушень митних правил, а також із запобігання незаконному переміщенню транспортних засобів, товарів та інших предметів через митний кордон України й затримання осіб, причетних до такого переміщення;

- вивчати структуру предметів митних правопорушень, тенденції й закономірності у скоєнні контрабанди товарів, їх форми й методи, здійснювати прогнозування можливих тенденцій і каналів незаконного переміщення товарів і транспортних засобів через митний кордон України;

- узагальнювати інформацію для здійснення комплексного аналізу стану боротьби з контрабандою й порушеннями митних правил у зоні діяльності митниці, у тому числі для вивчення ефективності діяльності з протидії митним правопорушенням відділів митного оформлення, з урахуванням специфіки регіону й митних оформлень, обсягів вантажів, що переміщуються, кількості особового складу, що проводить таке оформлення;

- здійснювати оперативне орієнтування митних органів щодо фактів підготовки до незаконного переміщення товарів і транспортних засобів через митний кордон України;

- вживати заходи з виявлення й затримання наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів, припинення каналів

незаконного обігу цих речовин і виявлення осіб, причетних до такого обігу. Забезпечувати взаємодію й обмін інформацією з правоохоронними органами України з цих питань;

- вживати спільно з правоохоронними органами, іншими органами державної влади заходи, спрямовані на недопущення незаконного вивезення за кордон цінностей, що становлять культурне або історичне надбання українського народу;

- організувати в установленому Міндоходів і зборів України порядку в межах компетенції служби взаємодію й обмін інформацією з митними органами зарубіжних країн з питань подання правової допомоги в запобіганні, виявленні й розслідуванні порушень митного законодавства відповідно до міжнародних угод;

- здійснювати провадження у справах про порушення митних правил і проводять дізнання у справах про контрабанду;

- одержувати від підрозділів митних органів, оглядових комісій, підприємств, організацій і установ, окремих громадян документи, необхідні для здійснення провадження у справах про порушення митних правил і проведення дізнання у справах про контрабанду;

- проводити в установленому законодавством порядку особистий огляд громадян, огляд (переогляд) речей, транспортних засобів, товарів та інших предметів, які перебувають під митним контролем;

- з метою припинення порушень митних правил, встановлення осіб, які вчинили порушення митних правил, а також для складення протоколу про порушення митних правил у встановленому законодавством порядку;

- для виконання завдань з боротьби з митними правопорушеннями у випадках, передбачених законодавством, мають право затримувати транспортні засоби, товари та інші предмети, вилучати необхідну документацію;

- використовують в роботі криміналістичну й спеціальну техніку, засоби митного контролю, засоби зв'язку й транспорту;

➤ у встановленому порядку забезпечують охорону й супроводження товарів, які перебувають під митним контролем, у тому числі тих, що переміщуються транзитом через територію України;

➤ проводять самостійно або у взаємодії з правоохоронними органами оперативні заходи щодо виявлення, попередження та припинення контрабанди й порушень митних правил [72].

Одним із важливих повноважень, яке покладено на митні органи по боротьбі з порушеннями митних правил, є те, що вони здійснюють провадження у справах про порушення митних правил. Неменш важливим у процесі виявлення та попередження фактів порушення митних правил є правильна організація митного контролю через побудову ефективної Технологічної схеми. Така схема орієнтована на створення сприятливих умов для прискорення митного оформлення пасажиропотоків та вантажопотоків, а також направлена на дотримання передбачених вимог чинного законодавства службовими особами контрольних служб та громадянами, що прямують через державний кордон України.

Усі контрольні операції, що здійснюються посадовими особами підрозділів прикордонного контролю та митних органів у рамках Технологічної схеми не повинні впливати на якість і результативність боротьби з контрабандою та порушеннями митних правил, здійснення всіх видів контролю, протидії незаконній міграції.

Отже, митні органи у боротьбі з контрабандою товарів наділені майже такими повноваженнями, як і органи внутрішніх справ, недоліком є лише те, що вони не мають можливості проводити оперативно-розшукову діяльність, тим самим позбавлені самостійно здобувати інформацію про правопорушення, що готуються, тобто виявляти протиправні діяння на ранніх стадіях.

2.2. Моніторинг дієвості протидії порушенням митних правил

Головним завданням поставленим перед Держмитслужбою України, є захист економічних інтересів держави, який можна досягти за умови використання конкретних методів регулювання ЗЕД.

Основним заходом економічного характеру у боротьбі з порушеннями митного законодавства є оптимізація податкового законодавства як у напрямі оподаткування імпорту товарів (імпортне мито, ПДВ та акцизи на імпорт), так і створення належних податкових умов для розвитку вітчизняного товаровиробника (податок на прибуток підприємств, інші податки), а також спрощення процедур митного контролю, адже ефективність діяльності митних органів у сфері митних правопорушень залежить саме від належної організації митного контролю, який здійснюється з метою забезпечення виконання державними установами, підприємствами та їх посадовими особами, а також громадянами порядку та правил переміщення через митний кордон України транспортних засобів, товарів та інших предметів, захисту економічних інтересів держави [46, с. 201].

Важливим способом розв'язання проблеми поширення порушень митних правил є оптимізація адміністрування справляння ввізного мита, акцизного збору, податку на додану вартість з урахуванням забезпечення необхідного рівня захисту внутрішнього ринку в частині:

- уніфікації ставок ввізного мита на ідентичні та подібні товари з метою уникнення надмірної деталізації та запобігання зловживанням;
- створення рівних умов господарювання для імпортерів під час ввезення товарів на митну територію України.

Перші кроки в напрямку оптимізації митного тарифу були зроблені Україною в контексті вступу до СОТ. Після приведення Митного тарифу України у відповідність до міжнародних домовленостей середньоарифметична ставка мита зменшилась з 5,4 % до 4,7 %. Зокрема після набуття чинності ставок ввізного мита, з урахуванням домовленостей щодо СОТ вона становить:

- по 1-24 групах – (аграрні товари) – 8,7 %;
- по 24-97 групах – (промислові товари) – 3,6 % [12, с. 8].

Основним змістом адміністрування митних платежів на макрорівні є реалізація положень податкової системи: забезпечення мобілізації митних платежів і вирішення організаційних питань підвищення ефективності діяльності митних органів. В загальному вигляді адміністрування митних платежів передбачає визначення повноважень органів влади різних ланок в регулюванні відносин у митній сфері, прав і обов'язків суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності та повноважень митних органів, організацію митного контролю та митного оформлення товарів, а також процедури оскарження рішення митних органів [18, с. 148].

Саме факт запровадження мита та митних платежів спричиняє появу такого суспільно небезпечного факту як контрабанда товарів і порушення митних правил. Це пов'язано з бажанням осіб, що переміщують товари і транспортні засоби мінімізувати свої фінансові витрати та отримати вигоди. Така діяльність пов'язана з ризиками. Як з боку суб'єктів господарювання, так і митних органів.

При проведенні заходів направлених на виявлення та припинення фактів контрабанди, протягом 2008 р. митними органами заведено 25004 справ про порушення митних правил (табл. 2.3). Проте, цей показник у 2012 р. становив 23386 справ про порушення митних правил.

Таблиця 2.3

**Показники порушених справ про порушення митних правил
протягом 2008-2012 рр.***

Показник	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.
Недекларування товарів, од.	7612	6252	7804	8280	7908
Порушення порядку проходження митного контролю у зонах спрощеного контролю, од.	2016	3299	4214	4419	35915
Переміщення товарів поза митним контролем, од.	643	624	623	867	601
Переміщення товарів з приховуванням від митного контролю, од.	4634	4568	5146	7096	4896

Зберігання, перевезення чи придбання товарів ввезених на митну територію з приховуванням від митного контролю або поза митним контролем, од.	330	241	310	628	749
Неправомірні операції з товарами, що перебувають під митним контролем (зміна, користування та розпорядження ними), од.	708	709	931	1480	1252
Переміщення товарів через митний кордон з порушенням прав інтелектуальної власності, од.	7	5	5	6	24
Порушення зобов'язання про зворотне ввезення чи вивезення, од.	390	361	337	482	423
Порушення зобов'язання про транзит, од.	554	294	338	297	76
Заведено справ про порушення митних правил, од., усього:	25004	2205	25470	28353	23386

*Примітка. Складено автором на основі: [56].

Найбільша кількість заведених справ припадає на недекларування товарів у 2012 р. – 7908, та переміщення товарів з приховуванням від митного контролю у 2012 р. – 4896. Порушення зобов'язання про зворотне вивезення та ввезення становили: у 2008 р. – 390; у 2009 р. – 361; у 2010 р. – 337; у 2011 р. – 482; у 2012 р. – 423. Слід відмітити, що протягом 2008-2012 рр. спостерігається нерівномірність у відкритті справ про порушення митних правил митними органами України.

Основні елементи порушення митних правил подано у Методичних рекомендаціях щодо провадження у справах про порушення митних правил затверджених ДМС України у 2012 році. Ці елементи показано на рисунку 2.2.

Різниця між терміном порушення митних правил і контрабанда товарів полягає не тільки у відповідальності осіб за їх вчинення, але й самими об'єктами порушення встановленого порядку переміщення . якщо при порушенні митних правил об'єктами виступають товари переміщувані через митний кордон із порушенням порядку проведення митного контролю та митного оформлення, а

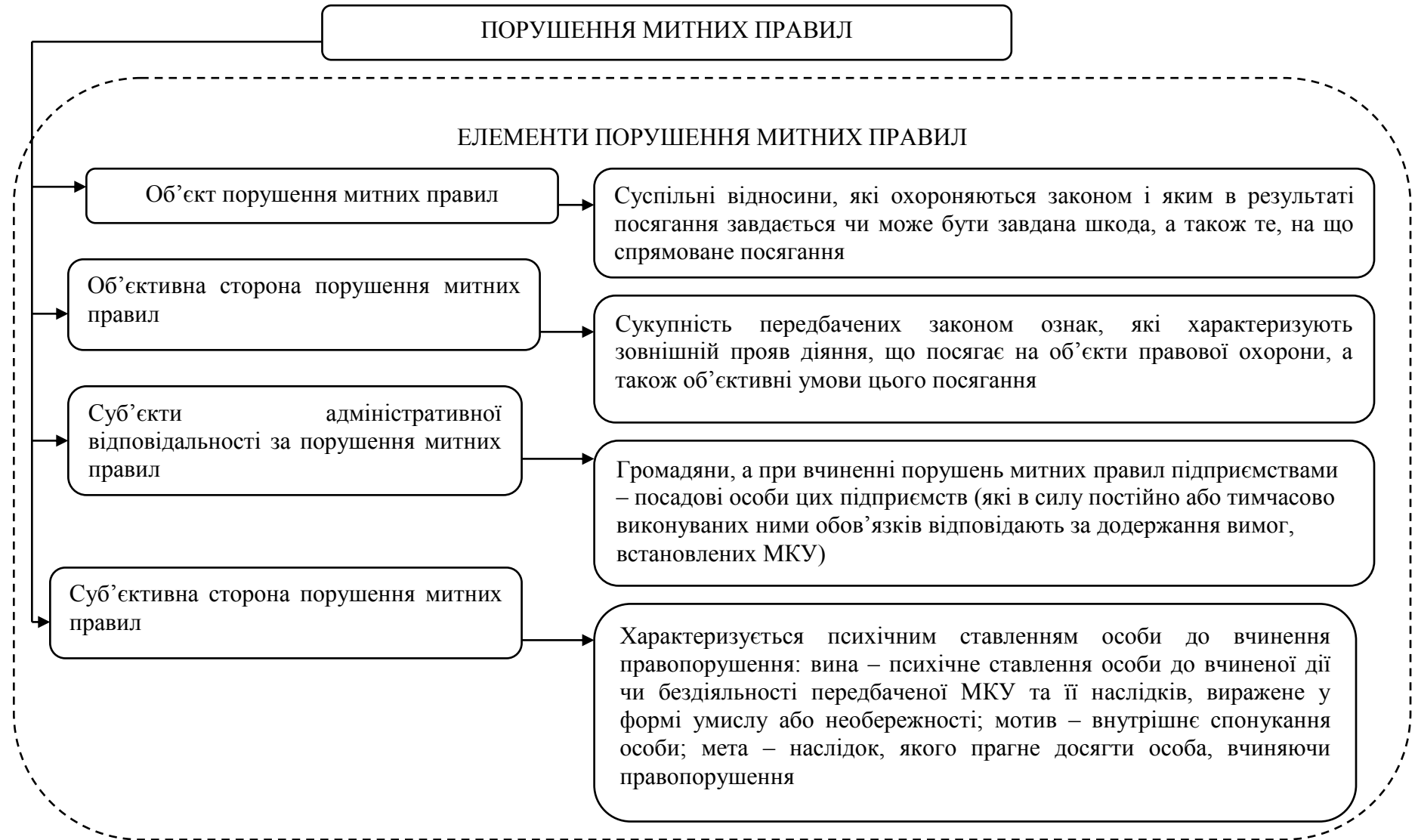

Рис. 2.2. Елементи порушення митних правил*

*Примітка. Побудовано автором самостійно на основі: [52, с. 191].

також здійсненням операцій з товарами, які перебувають під митним контролем. То контрабанда – це небезпечний прояв, який передбачає незаконне переміщення через митний кордон заборонених товарів і негативно впливає на економічні процеси і соціальний захист населення. Контрабанді товарів і порушенням митних правил притаманні спільні риси – це незаконне переміщення і порушення встановлених митних правил і формальностей.

При незаконному переміщенні через митний кордон України товарів та предметів порушується порядок державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності: контрабанда спричиняє прямі економічні збитки державі, пов'язані з несплатою мита, інших податків і зборів як під час перетинання митного кордону України, так і у зв'язку з реалізацією контрабандних товарів на території України. Незважаючи на зазначені загрози, контрабанда й досі не дістала належної правової оцінки [13, с. 7].

Конкретні форми прояву контрабанди, їх суспільна небезпечність наступні:

- 1) внаслідок ненадходження доходів від митних платежів, підривається державна монополія зовнішньої торгівлі, зменшується дохідна частина бюджету;
- 2) завдаються прямі величезні економічні збитки державі, що послаблює її міжнародне становище, авторитет;
- 3) створюються умови для отримання контрабандистами значних нетрудових доходів, які часом становлять сотні тисяч, навіть мільйони гривень;
- 4) контрабанда – один із найнебезпечніших шляхів одержання злочинних доходів, що суттєво підриває та деформує процеси нормального функціонування розподільчих суспільних відносин;
- 5) у зв'язку з контрабандним ввезенням у країну зброї та боєприпасів виникає серйозна загроза суспільній безпеці наших громадян;
- 6) створюється загроза національній безпеці України та безпеці інших країн у разі незаконного вивезення (ввезення) зброї масового знищення, матеріалів чи технологій, що використовуються для їх виготовлення;

7) контрабандне вивезення за кордон валютних цінностей у вигляді золота, срібла, металів платинової групи, природного дорогоцінного каміння підриває валютні та золоті резерви України;

8) значно послаблює економіку України, зміцнює кримінальні угруповання, мафіозні структури;

9) серйозних збитків економіці держави завдає контрабанда у вигляді відходів виробництва, неліквідів, втор сировини гостродефіцитних кольорових металів та їх сплавів (міді, латуні, алюмінію, легованих сортів металевого прокату, в тому числі рідкісно – земельних матеріалів);

10) суспільна небезпека контрабанди виявляється також у тому, що вона є основним каналом вивезення за кордон національних культурних цінностей, унікальних творів мистецтва, що мають для нашого народу, світової культури величезне історичне, культурне значення;

11) підвищену суспільну небезпеку, особливо для молодого покоління нашої держави, становить контрабанда наркотичних засобів;

12) високий ступінь криміногенності контрабанди як злочину, провокування нею інших тяжких злочинів, зокрема дача (отримання) хабара; розкрадання державного, колективного чи особистого майна, цінностей; зловживання владою або службовим становищем; підробка службових документів; різні зловживання з наркотичними засобами та ін.;

13) інтернаціональний характер контрабанди як однієї з основних форм кримінальної діяльності організованої злочинності [63, с. 424-425].

Основним безпосереднім об'єктом контрабанди є встановлений порядок переміщення відповідних товарів, предметів через митний кордон України. Додатковим факультативним об'єктом цього злочину можуть бути: встановлений порядок обігу предметів дозвільної системи; порядок сплати податків; зборів та інших обов'язкових платежів; громадська безпека, здоров'я населення.

Виділяють поняття традиційної та товарної контрабанди. Традиційна – це зброя, наркотики, антикваріат тощо. Товарна контрабанда – це ввезення будь-

яких товарів без відповідної сплати митних зборів або суттєве зниження їхньої вартості [90, с. 25].

Товарна контрабанда зникатиме із зміцненням економіки України, коли собівартість продукції, виробленої в Україні, буде нижчою, ніж в інших державах. Вивчення груп товарів, які ввозять в Україну, їх кількостей, шляхів доставки дозволяють точно виявляти підприємства, які використовують різноманітні незаконні схеми, щоб не сплачувати відповідних коштів у бюджет, і боротися з контрабандою не лише на стадії перетину контрабандного товару через кордон, а й на етапі, коли тільки виникає можливість незаконного імпорту-експорту [93].

Підсумовуючи подане вище, слід зазначити, що питання контрабанди, а також наявних причин її виникнення, є актуальними, оскільки вони відбивають доволі хиткий стан вітчизняної економіки. Боротьба з контрабандою є одним з домінуючих, першочергових завдань України як незалежної держави у справі захисту її економічних інтересів. Як складова економічної злочинності, контрабанда має підвищену суспільну небезпечність, оскільки посягає на встановлений порядок переміщення через митний кордон України матеріальних цінностей, гальмує економічне зростання держави, завдає значних збитків її культурній спадщині, сприяє розширенню тіньового сектору економіки.

Наявна тенденція щодо збільшення фактів виявлення митними органами товарної контрабанди (питома вага справ, у яких предмети контрабанди є товари, у 2007 році становила понад 52 % від загальної кількості, у 2005-2006 роках – 50 % та 47 % відповідно) [66, с. 33]. Проте, протягом 2008-2012 рр. спостерігається інша тенденція. Показники роботи митних органів у напрямку виявлення контрабанди товарів подано в таблиці 2.4.

В результаті проведення заходів, направлених на виявлення та припинення фактів контрабанди, протягом 2008 року митними органами порушено 328 кримінальних справ на суму 5515,2 млн. гривень (табл. 2.4). У 2007 році порушено 294 кримінальних справи, загальна вартість предметів контрабанди становила 421,0 млн. гривень [67, с. 38]. Проте, найбільше виявлених фактів

контрабанди припадає на промислові товари кількість яких у 2011 р. збільшилась на 78 од., а у грошовому виразі зменшилась на 4755,95 млн. грн.. Аналогічні показники 2012 р. свідчать про скорочення до заведення однієї кримінальної справи на 2,84 млн. грн.. Це пов'язано з декриміналізацією фактів контрабанди товарів, тобто контрабанда фактично є порушенням митних правил.

Таблиця 2.4

Показники результативності роботи митних органів у напрямку виявлення контрабанди товарів протягом 2008-2012 рр.*

Показник	Одиниця виміру	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.
Загальна кількість кримінальних справ про контрабанду товарів	Од.	328	318	377	390	172
	млн. грн.	5515,19	445,86	695,54	538,48	28,78
Промислові товари	Од.	86	98	112	164	1
	млн. грн.	5193,00	318,88	519,58	437,05	2,84
Продовольчі товари	Од.	25	26	38	17	6
	млн. грн.	217,77	45,15	106,17	58,23	23,84
Транспортні засоби	Од.	45	38	45	39	3
	млн. грн.	86,82	79,26	69,57	41,81	1,42
Валютні цінності	Од.	10	5	0	1	0
	млн. грн.	16,32	2,28	0,00	0,96	0,00
Наркотичні засоби і психотропні речовини	Од.	114	113	123	114	121
	млн. грн.	0,01	0,16	0,00	0,00	0,00
Зброя і боєприпаси	Од.	30	16	30	23	26
	млн. грн.	1,03	0,00	0,01	0,10	0,00
Культурні цінності	Од.	17	18	27	17	11
	млн. грн.	0,24	0,13	0,21	0,16	0,68
Сильнодіючі та отруйні речовини	Од.	0	4	2	6	3
	млн. грн.	0,00	0,00	0,00	0,17	0,00
Спеціальні технічні засоби	Од.	0	0	0	9	1
	млн. грн.	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Радіоактивні речовини	Од.	1	0	0	0	0
	млн. грн.	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00

*Примітка. Складено автором на основі: [56].

За офіційною статистикою в 2012 р. митними органами було порушено 172 кримінальні справи про контрабанду на суму 28,78 млн. грн.. та 23386 справ про порушення митних правил на суму 1,99 млрд. грн.. [35]. З грудня 2012 р. кримінальні справи про контрабанду митними органами України не порушувались у зв'язку з тим, що з 20.11.2012 р. набрав чинності новий Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI, від відповідно до якого органи доходів і зборів (митні органи) не віднесені до органів,

уповноважених розпочинати досудове розслідування. За порушення митних правил протягом 2013 р. органами доходів і зборів було заведено більше 23 тис. справ на загальну суму понад 796 млн. грн.. [75], що свідчить про те, що рівень адміністративної деліктності зберігається на тому ж рівні.

Протягом 2012 р. митними органами виявлено 2172 факти незаконного переміщення через митний кордон України наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів. За цими фактами порушено 121 кримінальну справу (за аналогічний період 2011 р. виявлено – 1969 фактів, порушено 114 кримінальних справ). З незаконного обігу вилучено: 6,88 кг героїну; 103,92 кг кокаїну; 0,424 кг опію; 30,882 кг канабісу; 0,314 кг смоли канабісу; 0,507 кг макової соломи; 8795 пігулок, 1568 капсул і 0,3 л наркотичних засобів, обіг яких обмежено [35]. З метою встановлення джерел і каналів переміщення наркотичних засобів та осіб, які беруть у цьому участь спільно з оперативними підрозділами правоохоронних органів проведено 28 контрольованих поставок.

Митними органами було налагоджено ефективну співпрацю з митними органами зарубіжних країн у сфері протидії митним правопорушенням. Стан взаємодії з митними органами іноземних держав

З метою перевірки законності здійснення зовнішньоекономічних операцій та повноти сплати обов'язкових митних платежів протягом 2012 р. до митних адміністрацій зарубіжних країн направлено понад 4230 запитів про надання адміністративної допомоги. За результатами співпраці та обміну інформацією з митними органами зарубіжних країн з початку 2012 р. митними органами заведено 984 справи про порушення митних правил на суму понад 405 млн. грн. [35].

Однак, співпраця митних органів України із зарубіжними митними органами та міжнародними організаціями повинна полягати не в окремих спільних заходах, а мати системний характер в рамках міжнародних митних відносин із застосуванням норм міжнародного митного права. При цьому, необхідно виходити з того, що міжнародні митні відносини є важливою складовою

міжнародних економічних відносин, і навіть найрозвиненіші держави світу не в змозі цілком самостійно забезпечити умови для ефективного функціонування їхньої економіки, для виробництва усіх видів товарів та послуг.

2.3. Фінансові пріоритети протидії порушенням митних правил

Сучасна глобалізація інтегрує різні світові національні економічні системи у єдину світову економіку. Її основними ознаками є об'єднання ринків, яке відкриває для вітчизняних суб'єктів господарювання додаткові можливості щодо розміщення капіталів та підприємницької діяльності за кордоном. Притаманні глобалізації взаємозалежність і взаємопроникнення формують тенденцію до конвергенції та утворення цілісної економічної системи. Саме результати інтеграційних процесів зумовили гармонізацію справляння митних платежів, яка ґрунтується на чесній податковій конкуренції та юридично узгодженому процесі одноманітних економічних заходів між різними світовими державами. Це є новий ступінь розвитку у системі адміністрування митних платежів, на рівні якого процес інтеграції між економіками держав відбувається безвідносно до їх рішення щодо участі у цьому процесі.

Глобалізація і зумовлені нею процеси інтеграції України в міжнародні економічні організації піддають випробуванню на стійкість існуючі системи державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності – адміністрування митних платежів. Вони зумовлюють активізацію наукового пошуку щодо формування нових методичних підходів до її модернізації. В таких умовах принципово змінюються роль та компетенції державних адміністраторів, функції яких повинні відображати сучасні тенденції розвитку світових процесів. Зокрема, перед ними постає завдання розробки нових підходів та інструментів державного управління, здатних гнучко реагувати на зміни світової кон'юнктури, проблеми фінансової кризи та забезпечувати відповідний рівень адміністрування митних платежів у сфері зовнішньоторговельних відносин. При цьому необхідно

враховувати, що відповідно до Міжнародної конвенції про спрощення та гармонізацію митних процедур, до якої приєдналась Україна, форми та обсяг митного контролю при митному оформленні, обираються на підставі результатів аналізу, виявлення та оцінки ризиків [33, с. 56].

Модернізація системи адміністрування митних платежів обумовлює необхідність забезпечення застосування на належному рівні такого сучасного і ефективного інструментарію, як управління митними ризиками, формування точного і повного опису послідовності виконання скінчених дій, необхідних для вирішення задачі щодо управління підсистемою ймовірних ризиків під час справляння митних платежів.

Використання інструментів митного регулювання для досягнення цілей економічної політики є загальноприйнятим у світовій практиці. Важливим засобом регулювання зовнішньої торгівлі виступає мито. Однакових підходів до визначення рівня мита, а також його фіскального значення у світовій митній практиці не існує. Проте, країни з економікою, що знаходиться на етапі розвитку використовують арсенал митно-тарифного регулювання для задоволення власних фінансових потреб [78, с. 129]. Це зумовлює високий рівень захисту внутрішнього ринку та одночасно створює проблеми, вирішення яких можливе тільки за умов ефективної системи контролю за стягненням податків на зовнішню торгівлю та міжнародні операції.

Оскільки, митні платежі формують значну частину надходжень до державного бюджету, контроль за їх надходженням до бюджету є пріоритетним напрямком державного фінансового контролю, наділений митним органам – митний контроль. У зв'язку з тим, що митні платежі відносяться до податкових доходів бюджету, контроль за їх надходженням покладено на митні, а не на податкові органи, тому головним інструментом адміністрування митних платежів є митний контроль. Структура митних платежів в Україні побудована в основному на загальнодержавних податках і зборах.

В Україні, попри її членство у СОТ, домінує фіскальний ухил реалізації митної політики і митного адміністрування. Цьому сприяло встановлення

внутрішніх нормативів щодо рівня митної вартості товарів, які використовувались митними органами у процесі визначення розміру мита та митних платежів при митному оформленні товарів. Реалізуючи фіскальні інтереси держави митні органи забезпечують досить високий рівень надходження мита та митних платежів до державного бюджету. Показники результативності діяльності митних органів подано в таблиці 2.5.

Таблиця 2.5

**Доходи державного бюджету та динаміка митних доходів
протягом 2010-2013 рр.***

Показник	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.
Доходи державного бюджету, млн..грн.	240615,0	314617,0	346054,0	339180,0
Доходи державного бюджету у % до ВВП	22,2	24,2	24,5	23,3
Доходи державного бюджету від митних платежів, млн..грн.	85911,4	114816,8	123648,9	119053,5
Частка митних платежів у доходах державного бюджету, %	35,7	36,5	35,7	35,1
Доходи державного бюджету від митних платежів у % до ВВП	7,9	8,8	8,8	8,2
Видатки державного бюджету, млн..грн.	303589,0	333460,0	395682,0	403403,0
%-е забезпечення видатків державного бюджету митними платежами	28,3	34,4	31,3	29,5

***Примітка.** Складено та впорядковано автором самостійно на основі: [47, 14; 76].

Як видно з поданих в таблиці 2.5 даних, митні органи забезпечували надходження від митних платежів протягом 2010-2013 рр. на рівні 35-36 % податкових надходжень до державного бюджету. При цьому, рівень забезпечення видатків державного бюджету митними платежами становив по роках: у 2010 р. – 28,3 %; у 2011 р. – 34,4 %; у 2012 р. – 31,3 %; у 2013 р. – 29,5 %. Нерівномірність забезпечення спричинена рівнем видатків на виконання державою головних функцій покладених на неї.

Перед митними органами України стоять питання посилення їх контрольної і захисної функції. Оскільки, існування митних правопорушень, в тому числі існування контрабанди товарів, призводить до недобросовісної конкуренції, в якій перемагають товари іноземного виробництва. Тим самим створюючи

дискримінацію національним товаровиробникам, які працюють на ринку офіційно і не мають можливостей мінімізації податкового тиску.

Митні органи прикладають значні зусилля спрямовані на попередження, виявлення та припинення такого виду адміністративних правопорушень як порушення митних правил, про це свідчать показник їх діяльності в даному напрямку. Показники роботи митних органів по виявленню митних правопорушень подано в таблиці 2.6.

Таблиця 2.6

**Кількісні та вартісні параметри виявлених порушень митних правил
протягом 2008-2012 рр.***

Показник	Одиниця виміру	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.
Заведено справ про порушення митних правил	Од.	25004	22005	25470	28353	23386
	млн. грн.	6089,32	14626,76	19486,97	2223,13	1995,39
Заведено справ про переміщення товарів поза митним контролем	Од.	643	624	623	867	601
	млн. грн.	19,74	23,37	25,41	34,68	102,11
Заведено справ про переміщення товарів з приховуванням від митного контролю	Од.	4634	4568	5146	7096	4896
	млн. грн.	504,55	653,83	12730,15	697,52	1488,36
Заведено справ про недекларування товарів	Од.	7612	6252	7804	8280	7908
	млн. грн.	2515,10	219,50	6222,80	251,50	136,10
Заведено справ про порушення порядку проходження контролю в зонах спрощеного контролю	Од.	2016	3299	4214	4419	3595
	млн. грн.	29,80	18,40	38,00	48,60	59,50
Заведено справ про порушення зберігання, перевезення чи придбання товарів ввезених поза митним контролем або з приховуванням від митного контролю	Од.	330	241	310	628	749
	млн. грн.	15,00	8,10	14,30	29,60	46,70

*Примітка. Складено автором на основі: [56].

Так, у 2008 році середня вартість предметів правопорушень у справах про порушення митних правил збільшилась на 210 тис. грн., і становила 243,7 тис. гривень. Цьому, сприяло налагодження ефективної співпраці з митними органами зарубіжних країн у сфері протидії митним правопорушенням. Зокрема,

43 % кримінальних справ, порушених за фактом контрабанди товарів, – це кримінальні справи, порушені на підставі результату обміну інформацією з митними органами іноземних держав.

Найвищий показник заведених справ про порушення митних правил припадає на порушення пов'язані з приховуванням від митного контролю (табл. 2.6), цей показник у 2008 р. становив 4634 заведених справ, а вартість переміщених з порушенням митних правил товарів становила 504,55 млн. грн., у 2010 р. показник досягнув свого максимуму і становив 5146 справ на загальну суму 12730,15 млн. грн.. Аналогічна тенденція спостерігається відносно недекларування товарів. Кількість заведених справ стосовно недекларування товарів протягом 2008-2012 рр. є нерівномірною, а грошовий вимірник виявлених не задекларованих товарів найбільшого обсягу досяг у 2010 р. – 6222,80 млн. грн., що перевищило показник 2008 р. на 247,4 %. Цьому сприяло запровадження новітніх технічних засобів контролю за незаконним переміщенням товарів через митний кордон.

Виявлення таких порушень митних правил відбувається завдяки існуючим формам митного контролю. Головною формою митного контролю, яка використовується з метою виявлення незаконного переміщення товарів через митний кордон виступає огляд (переогляд) транспортних засобів, якими переміщуються товари, а також ручної поклажі і багажу громадян. Її використання ґрунтується на основі СУР, яка зарекомендувала себе позитивно у боротьбі з митними правопорушеннями, оскільки вони не тільки полягають у недекларуванні, переміщенні поза митним контролем або з приховуванням від митного контролю. Найбільш небезпечнішими порушеннями, з позиції виникнення фінансових ризиків недоотримання надходжень від митних платежів є заниження митної вартості товарів, зміна коду УКТ ЗЕД, надання документів про пільги чи використання преференцій у митному законодавстві. Основні напрями проведення огляду товарів і транспортних засобів показана на рисунку 2.3.

Реформи, які відбулися в митно-податковій сферах України продиктовані часом, оскільки сучасний розвиток ЗЕД характеризується чіткою тенденцією щодо інтеграції України, як розвинутої держави, до європейської та світової спільноти. З кожним роком відбувається збільшення обсягу експортно-імпорتنих поставок України. Тому, сьогодні державна митна політика України спрямована на захист митних інтересів і забезпечення митної безпеки шляхом здійснення державної митної справи, регулювання зовнішньої торгівлі, захисту внутрішнього ринку, розвитку економіки України та її інтеграції до світової економіки, впровадження інформаційних технологій, вдосконалення порядку виконання митних формальностей під час пропуску ручної поклажі та багажу туристів, що прямують через митний кордон України й оформлення товарів комерційного призначення, що переміщуються через митний кордон держави.

Рис. 2.3. Напрями проведення огляду товарів і транспортних засобів*

*Примітка. Побудовано автором самостійно на основі: [4, с. 44; 17, с. 87].

Аналізуючи актуальні питання експертного забезпечення у митній та податковій сферах видно зміни, які пов'язані із реорганізацією ДМСУ і ДПСУ в

Міністерство доходів і зборів. Слід відмітити, що відбулось створення Спеціалізованої лабораторії з питань експертизи та досліджень Міндоходів України [65, с. 111]. Даний спеціалізований орган займає особливе місце у системі експертних органів України тому, що здійснює експертні дослідження для митних і податкових органів. Функціонування експертних підрозділів направлено на виявлення порушень вимог митного законодавства у частині нарахування мита та митних платежів.

Іншою формою митного контролю, яка показує ефективність виявлення митних порушень є документальні перевірки, у світовій практиці така форма дістала назву митний пост-аудит контроль. В першу чергу, метою здійснення реформування – це створення відповідних умов, щоб суб'єкти ЗЕД були самі зацікавлені в проведенні аудиту митними органами. Розвиток усвідомлення учасниками ЗЕД процедури постаудиту не як пошуку черговим контролюючим органом порушень їх діяльності, а як способу методологічної допомоги в правильному відображенні зовнішньоекономічної діяльності в системі обліку, спрямованого на підвищення рейтингу як ділового партнера [7, с. 45].

Важливою задачею системи постмитного аудиту є викриття порушень зовнішньоекономічного законодавства з боку суб'єктів господарювання, а також наповнення державного бюджету країни. Проте, після дев'яти років існування системи постмитного аудиту в Україні ще рано стверджувати про її ефективність, оскільки існує ряд проблем, таких як відсутність досвідчених фахівців у цій сфері, некоординованість дій різних державних органів під час перевірок. Але найголовнішою проблемою нині є недостатність і недосконалість законодавчої та методичної бази з питань проведення виїзних та невиїзних документальних перевірок суб'єктів ЗЕД митними органами.

Результативність митних органів і спеціалізованих структурних підрозділ у напрямку виявлення порушення митного законодавства та законодавства з питань справляння податків з зовнішньоекономічних операцій подано в таблиці 2.7.

Упродовж 2010-2013 рр. спостерігається нерівномірність забезпечення додаткових надходжень від митних платежів (табл. 2.7). найвищий рівень додаткових надходжень, припадає на коригування митної вартості товарів, який був забезпечений у розмірі 5016,5 млн. грн. і 5303,7 млн. грн. у 2010 р. і 2012 р. відповідно. Проте, у 2013 р. цей показник становив 4737,5 млн. грн., його зменшення порівняно з 2012 р. відбулось за рахунок падіння обсягів імпорту в Україну. За рахунок ефективної роботи експертних підрозділів було забезпечено додаткові надходження від контролю за кодуванням товарів у 2013 р. на рівні 290,7 млн. гривень.

Таблиця 2.7

Додаткові надходження від митних платежів забезпеченні митними органами протягом 2010-2013 рр.*

Назва показника	2010 рік	2011 рік	2012 рік	2013 рік
Надходження від коригування заявленої митної вартості товарів, млн. грн.	5016,5	3675,5	5303,7	4737,5
Надходження від контролю кодування товарів, млн. грн.	138,1	167,0	223,2	290,7
Надходження від перевірки країн походження товарів, млн. грн.	42,4	48,5	89,3	70,1
Всього, млн. грн.	5197,0	3891,0	5616,2	5098,3

* **Примітка.** Складено автором на основі: [23].

Протягом 2013 р. до експертних підрозділів надійшло майже 14 тис. Запитів від митних органів про проведення досліджень товарів, що на 1,4 % більше ніж у 2012 році. За запитами структурних підрозділів досліджено майже 48 тис. проб (зразків) товарів, що на 21,8 % менше ніж за 2012 рік. Показник результативності досліджень 15080 зразків, проведених з метою ідентифікації товарів в рамках здійснення митного контролю та митного оформлення, становить майже 23 % (або 3451 випадок встановлених невідповідностей заявленим характеристикам товарів), а економічна ефективність від врахування експертних висновків при митному оформленні склала майже 53 млн.грн., що майже на 30 % більше ніж за попередній рік [68].

В Україні на виконання вимог плану заходів експертно-аналітичних груп з питань боротьби з порушенням митних правил здійснювались наступні заходи:

➤ з метою виявлення можливих фактів заниження задекларованих обсягів валюти проводиться моніторинг неторгового обігу, узагальнюється інформація про осіб, які перетинають державний кордон, використовуючи пункти пропуску, обсягів валюти, що вивозиться ними, та товарів, які вони декларують при ввезенні на митну територію України;

➤ узагальнюється інформація про практику судових рішень за кримінальними справами по фактах контрабанди та по адміністративних справах про ПМП щодо неприйняття рішень про звернення в дохід держави (конфіскацію) предметів правопорушень та надсилаються пропозиції до аналітичного центру при Міжвідомчій координаційній раді;

➤ продовжується практика спільних перевірок незаконного переміщення через область м'яса та м'ясопродуктів, також проведення перевірок місць їх накопичення, зберігання та переробки;

➤ аналізуються можливі зміни товаропотоків (структура, обсяг експортно-імпорتنих операцій, динаміка змін кількості суб'єктів ЗЕД і т.п.);

➤ здійснюється аналіз проведення у митних органах митного оформлення вантажів, що надходять у контейнерах;

➤ постійно проводиться перевірка діяльності суб'єктів ЗЕД, що здійснюють імпорт товарів із заниженням фактурної вартості товарів;

➤ щотижнево та щомісячно узагальнюється інформація щодо результатів роботи мобільних груп [83, с. 68].

Митні органи, також виступають суб'єктами процесу детінізації економіки держави [25, с. 539]. Це зумовлено зростанням обсягів тіньової економіки та економічної злочинності, які почали у поєднанні із супутніми явищами – тероризмом, корупцією, загальною криміналізацією суспільства – загрожувати економічній і національній безпеці держави.

Прогнозні та експертні оцінки свідчать, що без прийняття радикальних заходів з боку держави тіньова економіка разом з тероризмом перетворюється на

головну загрозу суспільству. Організована протидія їй останнім часом у зв'язку з інтенсивністю терористичних проявів, як однієї з форм особливо тяжкої злочинності отримала назву «третьої світової війни» [25, с. 540].

Важливу роль у боротьбі з митними правопорушеннями відіграють проведені спільні операції митних органів з іншими правоохоронними органами. В даному контексті співпраці реалізуються широкомасштабні операції та інші оперативно-профілактичні заходи з протидії порушенням митних правил, на постійній основі здійснюються переогляди вантажів, що пройшли митний контроль.

Розвиток форм митного контролю, здійснюваного митними органами при виконанні функцій адміністратора доходів бюджету, опирається як на наявні організаційні резерви, так і на нові, сучасні форми організації та забезпечення фінансового контролю. До них можна віднести роботу на основі системи аналізу та управління ризиками, впровадження електронного декларування та єдиної міжвідомчої автоматизованої системи збору, зберігання і обробки інформації, необхідної при здійсненні контролю зовнішньоторговельної діяльності. Актуальним напрямом розвитку контролю є вдосконалення митного адміністрування, в тому числі розвиток системи управління ризиками, та посилення контролю і відповідальності з порушення митних правил.

Висновки до розділу 2

1. Основними нормативно-правовими актами які регулюють діяльність митних органів щодо протидії порушенням митних правил є Кримінально-процесуальний кодекс України, нормами якого митні органи є органами дізнання у справах з питань щодо порушення митних правил, які регулюються МКУ та Кодексом України про адміністративні правопорушення. До законодавчих документів, за допомогою яких здійснюється регулювання боротьби з

порушенням митних правил в Україні, належать також і ряд кодексів та Законів України, Указів Президента України, Постанов Кабінету Міністрів України.

2. Важливим пріоритетним напрямом в роботі митних органів є забезпечення системного підходу до вирішення проблем у сфері боротьби з контрабандою та порушенням митних правил. З цією метою Мінідоходів і зборів України розроблено програмно-цільові підходи до організації діяльності митних органів та визначено завдання, сутність яких полягає у підвищенні ефективності системи протидії контрабанді та порушенням митних правил шляхом застосування сучасних організаційно-технічних методів і способів відвернення.

3. Головною задачею, виконання якої покладено на митні органи – ефективна реалізація інструментів митного контролю та митних процедур по відношенню до товарів і інших предметів, які переміщуються через митний кордон України. Митний контроль займає провідне місце в системі інструментів здійснення митної справи. За допомогою таких інструментів митні органи виявляють порушення митних правил.

4. Важливим видом митного контролю, процедури якого спрямовано на виявлення порушень митних правил виступає фактичний (фізичний) контроль. Його сутність полягає у встановленні дійсного реального стану об'єкта шляхом зважуванням, вимірюванням, лабораторним аналізом. До об'єктів фактичного (фізичного) контролю належать: товари, предмети і транспортні засоби, які знаходяться або можуть перебувати на складах зберігання під митним контролем.

5. Неменш важливим у процесі виявлення та попередження фактів порушення митних правил є правильна організація митного контролю через побудову ефективної Технологічної схеми. Така схема орієнтована на створення сприятливих умов для прискорення митного оформлення пасажиропотоків та вантажопотоків, а також направлена на дотримання передбачених вимог чинного законодавства службовими особами контрольних служб та громадянами, що прямують через державний кордон України.

РОЗДІ 3

НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ПРОТИДІЇ ПОРУШЕННЯМ МИТНИХ ПРАВИЛ

3.1. Оптимізація процесу протидії порушенням митних правил у контексті забезпечення економічної безпеки держави

Безпека – це стан об'єкта в системі його зв'язків з точки зору здатності до стійкості (самовиживання) в умовах внутрішніх і зовнішніх загроз, а також дії непередбачуваних і важко прогнозованих факторів. Визначаючи безпеку через стійкість, окремі автори фіксують увагу на підтримці певних характеристик функціонування економіки перед обличчям несприятливих факторів. При цьому, безпека – це стан економіки країни, що характеризується стійкістю до впливу внутрішніх і зовнішніх факторів, що порушують нормальне функціонування суспільного відтворення, підривають досягнутий рівень життя населення і тим самим викликають напруженість у суспільстві, як соціального так і фінансового характеру, а також загрозу самому існуванню держави [10, с. 114].

Економічна безпека – фундаментальна основа економічно ефективної держави в цілому. Економічно ефективна держава – це держава, яка відстоює свої національні інтереси і забезпечує свою національну безпеку у певний час і за обставин в умовах необмеженої міжнародної конкуренції. Для забезпечення економічної безпеки митною службою розроблено низку заходів, здатних протидіяти внутрішнім і зовнішнім загрозам і забезпечити необхідний рівень надійності та захищеності митної служби, які складають відповідний регуляторний організаційно-економічний механізм. Даний механізм є органічним поєднанням форм, методів, інструментів, структури, економічних важелів, які регулюють митну діяльність, забезпечуючи її усталеність та надійність.

Таким чином, забезпечення економічної (зовнішньоекономічної та митної) безпеки, зокрема на основі використання механізму митного адміністрування в митній галузі, який може розглядатися як система управлінських, організаційних, правових, економічних засобів і методів владного впливу на керовані об'єкти або області (сфери) митних відносин, що реалізуються суб'єктом управління в митній галузі з метою їх відповідного, адекватного ступеню небезпек, регулювання, - гарантує позитивний стан відносно-умовної державної безпеки.

Надійність захисту життєво-важливих інтересів України залежить від вироблення науково-обґрунтованої концепції національної безпеки та механізму її реалізації, розвитку законодавства у галузі митної справи та практичної координації діяльності органів державного управління з метою відвернення, виявлення й усунення явних і потенційних внутрішніх і зовнішніх загроз. Пріоритетним напрямом для України є захист економічних інтересів через призму забезпечення митної та зовнішньоекономічної безпеки в цілому.

Головним інститутом, який забезпечує в даному напрямку нижній рівень захисту і у зовнішньому і у внутрішньому середовищі через спеціальні механізми, є митні органи [40, с. 100]. Важливою та впливовою складовою економічної безпеки України є безпека, що пов'язана з переміщенням товарів через митний кордон. Саме це є головним завданням митних органів.

В ринковій економіці держава має широкий спектр інститутів для застосування організаційно-економічних механізмів захисту своїх національних стратегічних пріоритетів. Основним інститутом виступають митні органи, які покликані забезпечувати економічну стабільність та національні інтереси України. У своїй діяльності митні органи керуються принципом вибіркової під час здійснення митного контролю і, як правило обмежуються формами митного контролю, обов'язковими і достатніми для забезпечення норм митного законодавства.

Успіх діяльності митних органів у забезпеченні економічної безпеки визначається сукупністю факторів, важливе місце серед яких посідає ефективне

управління такими органами. При цьому, грамотне і послідовне втілення управлінських рішень у життя неможливе без оцінки ефективності діяльності митних органів, яка дозволяє визначити, наскільки правильно обрані напрями їх роботи, та оцінити результати.

Ключовим (інтегральним) показником при оцінці ефективності митного адміністрування і контролю є ефективність з погляду найважливіших соціально-економічних потреб національної економіки. Іншими словами, потенціал митниці та її діяльність повинні оцінюватися виходячи з того, який вклад вона вносить у вирішення стратегічних завдань економічного розвитку [77, с. 72].

Важливим показником митної безпеки є також окупність витрат держави, який розраховується як співвідношення суми митних платежів, що стягується митною службою, до витрат з бюджету на її утримання. Очевидно, що даний показник має високі значення та тенденцію до зростання, отже, вказує на зростаючу ефективність роботи митних органів. Основні показники забезпечення економічної безпеки митними органами показано в таблиці 3.1.

Таблиця 3.1

Показники забезпечення економічної безпеки України протягом 2010-2012 рр.*

№ з/п	Показник	2010 р.	2011 р.	2012 р.
1.	Обсяг імпорту на одну посадову особу, млн.. дол..	2,67	3,33	5,90
2.	Середня кількість оформлених декларацій на 1 посадову особу, шт..	135,76	172,61	232,26
3.	Середня кількість годин на оформлення декларацій	9,00	7,00	4,00
4.	Митні платежі до бюджету, млн.. грн..	85911,40	114816,78	123648,95
5.	Середньоденні надходження митних платежів, млн.. грн..	235,37	314,57	338,76
6.	Сума митних платежів на одну особу, млн.. грн..	4,88	8,08	10,09
7.	Коефіцієнт окупності витрат держави, %	64,45	58,72	78,95

*Примітка. Складено автором на основі: [60, с. 178; 76; 89].

Як видно з показників поданих в таблиці 3.1, поряд зі збільшенням кількісного вимірника оформлених митних декларацій скоротився час на оформлення до 4 годин. Позитивним у напрямку забезпечення митної безпеки є скорочення витрат на митне адміністрування і збільшення надходжень від митних платежів у 2012 р. практично у 1,5 рази порівняно з 2010 роком. У той же

час, слід відзначити, що митна служба володіє значними резервами до покращення результатів своєї діяльності та підвищення рівня митної безпеки, який все ж не можна вважати задовільним через високий рівень тінізації економіки та велику кількість порушень митного законодавства.

За даними зовнішньої торгівлі України за допомогою методу «дзеркальної статистики», як у експортному, так і в імпортному секторі України наявні суттєві статистичні розбіжності, які викликають серйозну підозру стосовно існування різноманітних схем «шкідливого» для національної економіки міжнародного руху товарів. Такі схеми негативно впливають як на економіку України, так і на її імідж. По-перше, маніпулювання митною вартістю товарів, як правило, спрямоване на мінімізацію податкових зобов'язань або ухилення від оподаткування – короткостроковим ефектом такого маніпулювання є скорочення надходжень до державного бюджету та фондів соціального страхування у поточному бюджетному періоді. По-друге, незаконний імпорт, який потрапляє в Україну без сплати відповідних податків на митному кордоні, становить серйозну загрозу вітчизняній промисловості, яку важко назвати високорозвиненою. З іншого боку, маніпулювання вартістю експорту призводить до загострення проблем із відшкодуванням ПДВ (у випадку завищення вартості експорту) або відпливу прибутків вітчизняних компаній за кордон та осідання збитків їх діяльності в Україні [83, с. 93].

Необхідність подальшого вдосконалення митної служби як інституту забезпечення митної безпеки зумовлена високими вимогами, що висуваються до якості та ефективності діяльності митних органів, та необхідності її відповідності міжнародній практиці здійснення міжнародної торгівлі. Важливість покращення роботи цієї структури також викликана намірами асоціативного членства в ЄС та створення зони вільної торгівлі.

Україна є членом Світової організації торгівлі, тому її територія відкрита для міжнародних операцій з товарообігу. Але це може завдавати шкоди державі в контексті економічних збитків, таких як: ненадходження до бюджету мита в тому обсязі, в якому належить через порушення митних правил; контрабанда

потоків дешевих товарів, що унеможлиблює розвиток національного товаровиробника [84, с. 59]. У таких умовах доцільним є підвищення ефективності митної політики щодо зовнішніх загроз, запобігання можливим наслідкам від цих загроз, захист економічних інтересів країни, гармонізація регулювання міжнародних правил і вимог.

Більшість країн світу зосереджують адміністративні та регламентуючі аспекти роботи своїх митних органів на товарах, що імпортуються. Саме ці товари підлягають оподаткуванню, крім того, до них застосовуються методи тарифного та нетарифного регулювання з метою захисту інтересів споживачів та національного виробника. Крім того, кількість додаткових даних, які зазвичай додаються при оформленні імпортової декларації, у країнах набагато більша кількості документів при оформленні експорту товарів. З метою вдосконалення роботи щодо отримання ввізного мита товарні класифікації, що використовуються при митному оформленні товарів, постійно доповнюються, коригуються та розширюються за рахунок розбивки конкретного коду товару. З цього погляду відхилення в даних щодо імпорту товарів повинне бути позитивним.

Сьогодні можна зробити припущення щодо існуючих об'єктивних причин розбіжностей імпортової статистики (табл. 3.2). Для порівняння розраховується коефіцієнт розбіжності по імпорту між країнами з низьким рівнем корупції та країнами, де ступінь корупції є досить високим. Якщо розбіжності через об'єктивні причини дійсно суттєві, відповідні коефіцієнти у країнах з високим рівнем корупції не повинні відрізнятися від тих країн, де корупція значно менша. Результати подані в таблиці 3.2 свідчать, що в торговельних відносинах між такими країнами, як Китай – Японія, Китай – Німеччина, практично відсутні відхилення в даних ЗЕД, а відповідно і відсутні тіньові схеми імпорту товарів.

В Україні ситуація кардинально протилежна – існує велика різниця в даних. Причина цього – небажання сплачувати мито, ПДВ при перетині митного кордону, оскільки розмір таких платежів є досить значним. Разом з тим у країнах, що розвиваються, існують безперешкодні схеми виведення капіталу в

інші юрисдикції, який, по суті, і є фінансовим ресурсом для здійснення тіньових зовнішньоторговельних операцій.

Таблиця 3.2

**Коефіцієнт розбіжності за імпортними операціями між парами
країн-партнерів [83, с. 66]**

Пара	Статдані торговельних оборотів між парами країн-партнерів	2011 р.			2012 р.		
		Імпорт	Експорт	Kp_i^2	Імпорт	Експорт	Kp_i
1	Китай	194274,30	147254,30	1,25	177674,30	151620,40	1,29
	Японія	182142,70	155413,70	1,24	186838,30	137630,80	1,23
2	Китай	92716,60	76380,30	1,05	91924,30	69207,50	1,10
	Німеччина	111070,50	88011,60	1,45	99480,90	835260,00	1,43
3	Україна	6256,00	2167,90	0,88	7890,30	1749,71	1,08
	Китай	3261,40	7147,10	1,50	3017,20	7324,60	1,72

Можна припустити, що в Україні є досить поширеним таке явище, як контрабандний імпорт товарів, або, можливо, інші схеми, які впливають на зменшення виконання податкового зобов'язання імпортером (заниження митної вартості, маніпуляція з товарним класифікатором, ввіз через спеціальні зони (до 2006 року) тощо).

Внаслідок такого явища, як контрабанда скорочується надходження коштів, тим самим створюються небезпеки та загрози фінансовій та економічній безпеці держави. За висновками експертних груп, контрабанда пов'язана з фінансово-кредитною системою держави, з різним рівнем прибутковості окремих сфер виробництва, з інвестиціями та підприємництвом. Контрабандні імпортні потоки негативно впливають на розвиток економіки держави, дестабілізують стан внутрішнього ринку та є головними чинниками у вчиненні корупційних дій співробітниками різних органів влади, тобто контрабанда – це одна з найнебезпечніших нині загроз економічній безпеці країни [49, с. 46].

² Kp_i – це коефіцієнт, значення якого повинно знаходитись у межах від 1,04 до 1,3 залежно від географічного розміщення країн-партнерів, вартості фрахту, страхування, тощо.

Першочерговим завданням держави має бути боротьба з контрабандою – суспільно небезпечним, економічно загрозливим і шкідливим явищем. Це дозволить країні отримати додаткові кошти для наповнення бюджету, вивести національного товаровиробника на міжнародний рівень, захистити його конкурентоспроможність, зменшити рівень корупції серед різних ланок підприємництва тощо. Саме це положення виступає основою забезпечення зовнішньоторговельної та митної складових економічної безпеки країни.

Є факти вивезення вантажу із зазначенням у документації свідомо неправильних відомостей щодо їх вартості. Також дуже часто зазначаються неіснуючі підприємства-покупці або продавці – виробники товару. Такі угоди переважно фіктивні. Поширений також імпорт товарів від фірм, що зареєстровані в офшорних зонах, які можуть здійснювати збиткові поставки товарів в Україну із заниженням вартості через митні склади [80, с. 60]. Основні причини панування контрабанди та порушення митних правил на теренах нашої держави такі: високі ставки митних податків, низький рівень заробітної плати, важкі умови для розвитку національного товаровиробника, складний податковий механізм, відносно високий рівень інфляції, недосконалість митного законодавства у сфері митного оподаткування, велика корумпованість чиновників, значний обсяг тінізації зовнішньоекономічної діяльності вітчизняних підприємств.

Схеми контрабандних поставок щороку змінюються відповідно до змін у чинному законодавстві. Взагалі позбутися цього явища неможливо, але можна його передбачити, мінімізувати та провести профілактику. Шкода від порушення митних правил та контрабанди в тому, що бюджет країни недоотримує значні кошти, від чого збільшується його дефіцит. Локалізувавши ці явища, отримуємо можливість поліпшити наповнення бюджету, допомогти національному товаровиробнику, послабити явище корупції. Тоді ми зможемо повністю відповідати сучасним європейським стандартам у цій сфері.

Для зменшення явища контрабанди та порушення митних правил необхідно:

- відкрити доступ співробітникам митних органів до баз даних інших органів влади та підприємств – суб'єктів підприємницької діяльності;
- вибірково перевіряти за певними методичними вказівками всю документацію за товарами, що проходять крізь «зелений» коридор;
- підвищити безпеку переміщення міжнародних вантажів і створити вигідні умови для учасників зовнішньоекономічної діяльності;
- впроваджувати міжнародні стандарти й нормативи.

Не зважаючи на всі вищезазначені фактори, факти засвідчують, що в Україні домінує ввезення товару з-за кордону, тобто українські внутрішні ринки постійно відчувають тиск західних товаровиробників. Вітчизняні товаровиробники перебувають у невідповідних умовах, що створює реальну загрозу для економічної безпеки держави.

Митні органи у своїй діяльності використовують широкий спектр інструментів забезпечення контролю за товарами, що переміщуються через митний кордон України. Проте, такі інструменти не завжди можуть дати позитивний результат, відтак, державний бюджет втрачає, що спричинені зниженням вартості імпорту, що надходить до України. Узагальнені результати втрат податкових надходжень подано в таблиці 3.3.

Таблиця 3.3

Втрати податкових надходжень унаслідок операцій з зниження українського імпорту у 2010-2012 рр. [83, с. 90]

Рік	Імпорт	Експорт країн партнерів, тис. дол..	Абсолютна різниця в даних	Сума несплаченого мита, тис. дол..	Сума несплаченого ПДВ, тис. дол..
				З урахуванням вартості фрахту та страхування (коэф. 1.1)	
1	2	3	4	5	6
2010	60739969,3	53294760,1	- 8975108,9	440652,3	2062654,4
2011	82606901,5	73600404,0	- 9579352,1	601500,8	2227757,6
2012	84658059,9	62625692,8	- 4737415,8	283796,0	1098990,7

Як свідчить дані подані в таблиці 3.3, зниження митної вартості імпорту зумовило дуже серйозні втрати надходжень мита та ПДВ. Так, протягом

аналізованого періоду Державний бюджет України недоотримав, відповідно до розрахунків, значні суми мита: у 2010 р. – 440652,3 тис. дол.; у 2011 р. – 601500,8 тис. дол.; у 2012 р. – 283796,0 тис. дол.. Для країни, яка перебуває у хиткому фіскальному стані, що дуже нагадує рецесію, що затягнулася, така втрата – дуже серйозний виклик [83, с. 91].

Відповідно забезпечення митної та зовнішньоторговельної безпеки повинно ґрунтуватись на контролі за контрабандою заборонених продуктів має базуватися на системі вибіркової перевірки, що здійснюються мобільними групами, на системі всебічної оцінки пасажирів для визначення осіб групи ризику, на використанні розвідувальних мереж, на основі офіційних угод митниць із діловим світом, на основі двосторонніх та багатосторонніх міжнародних спільних дій у рамках ВМО, на основі співробітництва з різними правоохоронними установами, координації дій різних митних служб, на основі законів, що дозволяють конфісковувати нелегальні фінансові рахунки для недопущення відмивання «брудних» грошей.

На думку фахівців, для забезпечення зовнішньоторговельної безпеки України необхідно:

- зменшити імпорту залежність щодо стратегічної сировини і палива;
- визначити стратегічні напрямки підтримки високотехнологічних галузей на державному рівні;
- підтримувати традиційні напрями спеціалізації України в міжнародному поділі праці;
- забезпечити імпорт передових технологій;
- розвивати вітчизняне імпортозамінне виробництво;
- розробити економічно обґрунтовану систему тарифного регулювання зовнішньоторговельної діяльності;
- забезпечити умови виконання вимог антидемпінгового кодексу.

З метою вдосконалення діяльності митних органів у напрямку профілактики, виявленню та упередженню порушення митних правил слід покращити організаційно-структурну побудову, форм та методів діяльності структурних

підрозділів митних органів, які виявляють митні порушення. проводити комплектування й навчання кадрів, а також здійснювати належне правове регулювання їх діяльності.

Сучасний стан справ у сфері протидії порушенням митних правил знаходиться на низькому рівні. Тому слід виділити наступні пріоритетні напрямки вдосконалення діяльності митних органів щодо профілактики порушень митних правил: раціоналізація системи управління профілактикою правопорушень; розмежування й забезпечення оптимального співвідношення функцій відповідних підрозділів митних органів з профілактики правопорушень, підвищення координації їх дій та взаємодії з іншими суб'єктами профілактики; підвищення професійного рівня посадових осіб митних органів, які безпосередньо здійснюють профілактику правопорушень, зміцнення їх дисципліни; вдосконалення правового регулювання діяльності митних органів, які займаються профілактикою порушень митних правил.

Підсумовуючи, необхідно зауважити, що розвиток економіки тісно пов'язаний із забезпеченням зовнішньоекономічної безпеки країни. Стійкий розвиток передбачає збереження значень істотних внутрішніх змінних економічної безпеки в певних межах, незважаючи на різноманітні зовнішні впливи. Отже, існуюча система індикаторів зовнішньоекономічної безпеки вимагає доповнення митними індикаторами з метою якісного визначення поточних змін у впливі зовнішніх факторів на економічну безпеку нашої держави.

3.2. Зарубіжний досвід взаємної адміністративної допомоги при виявленні митних правопорушень та адаптація його в Україні

Незважаючи на комплекс заходів, які здійснено органами державної влади, митні правопорушення, а особливо порушення митних правил залишаються одними з головних дестабілізуючих чинників внутрішнього ринку України. Вони

гальмують розвиток національної економіки, її стратегічних галузей, суттєво впливають на криміногенну ситуацію в державі.

Порушення митних правил, як чинник дестабілізації економіки країни та внутрішнього ринку не сприяє розвитку національного виробництва та зменшує податкові надходження до бюджету, таким чином, завдає прямих економічних збитків державі, пов'язаних із несплатою мита та митних платежів. Крім того, митні правопорушення завдають шкоди встановленому порядку управління, посягають на національну культурну спадщину українського народу, можуть зашкодити відносинам України з іншими державами [26].

В цілому, зловживання при переміщенні товарів через митний кордон завдають подвійної шкоди:

- по-перше, призводять до втрат бюджету;
- по-друге, демпінгують вітчизняний ринок [91, с. 37].

Тому особливе місце займає ліквідація схем ухилень від сплати податків, найпоширенішими з яких є:

- 1) заниження митної вартості товарів;
- 2) використання законодавства про захист іноземних інвестицій;
- 3) поновлення в судах пільг для суб'єктів, що зареєстровані у ВЕЗ та на ТПП [91, с. 37].

Окремі суб'єкти господарювання створюють в інших державах (як правило, в офшорних юрисдикціях) підприємства, з якими укладають фіктивні угоди про придбання товарів за заниженими цінами. Після цього ця занижена вартість товарів декларується при перетині митного кордону. В подальшому імпортовані товари через суб'єктів господарювання з ознаками фіктивності реалізуються підприємствам торгівлі.

З метою усунення таких дисбалансів у зовнішньоекономічній сфері органами виконавчої влади використовуються конкретні заходи спрямовані на ліквідацію «сірого імпорту», як одного з елементів економічної складової порушення митних правил.

Митні органи, використовуючи інформацію баз даних, виявляють факти ввезення товарів за значно нижчою митною вартістю і самостійно визначають митну вартість. Крім цього, Кабінетом Міністрів України здійснюється постійний моніторинг цього питання. За результатами аналізу розроблено нову методику протидії заниження митної вартості, яка базується на виявленні всього ланцюга постачання товарів після імпорту та нарахування податків суб'єктам господарювання, які здійснюють кінцеву реалізацію імпортованих товарів.

Одним із напрямків протидії «сірому» імпорту є подолання тіньових механізмів ввезення в Україну товарів, створення надійних бар'єрів надходженню на споживчий ринок продукції без сплати визначених чинним законодавством податків і зборів, недопущення втрат державного бюджету є підписання документів про співпрацю між Міндоходів і зборів України і суб'єктами ЗЕД. Проте, протягом 9 місяців 2013 р. митними органами зафіксовано понад 10 тис. випадків незаконного переміщення товарів та засобів на загальну суму 266,44 млн. гривень. Лідерами серед товарів, які намагаються незаконно перемістити через український митний кордон, є продовольчі. З початку 2013 р. було викрито 4,6 тис. таких випадків на загальну суму майже 26 млн. гривень. Не набагато менше зафіксовано порушень з промисловими товарами – 4,4 тис. випадків на суму майже 154,6 млн. грн.. [73].

Крім того, Міндоходів і зборів України проводиться робота із укладання угод про обмін інформацією та взаємну адміністративну допомогу із митними службами інших держав та постійно контролюється рівень цін на основні види товарів, що переміщуються через митний кордон України. Впродовж останніх років митними органами України та митними відомствами країн-учасниць СНД накопичений позитивний досвід практичної роботи з проведення порівняльного аналізу даних статистики зовнішньої торгівлі.

Взаємна адміністративна допомога в даний час проходить становлення в якості ключового елемента митного співробітництва митних органів України в умовах суттєвих зовнішньополітичних і внутрішньополітичних (що знайшли відображення в кримінальному та адміністративному законодавстві) змінах.

Говорячи про систему митного співробітництва України і визначенні в ній місця взаємної адміністративної допомоги, необхідно зазначити наступне. У зв'язку виконанням двох основних функцій митними органами (фіскальної та правоохоронної), а також правовим становищем суб'єктів співробітництва та процедурою використання отриманої від зарубіжних митних служб відповідей на міжнародні запити, всю діяльність з надання взаємної допомоги можна розділити на:

1) направлення і виконання запитів правоохоронними підрозділами митних органів [92, с. 252];

2) спрямування та виконання підрозділами митних органів запитів з питань, не пов'язаних з правоохоронною діяльністю (одержання відомостей, необхідних для проведення різних форм митного контролю) [97].

На наш погляд, класифікацію напрямків організації надання взаємної адміністративної допомоги, можна вести з урахуванням регіональної та глобальної міжнародної діяльності митних органів. Обґрунтованим є виділення таких напрямків надання взаємної адміністративної допомоги у сфері боротьби з адміністративними правопорушеннями в митній справі: 1) адміністративна допомога митних органів України митним службам держав – членів інтеграційних об'єднань; 2) сприяння митним адміністраціям країн далекого зарубіжжя на двосторонній основі. Реалізація зазначених напрямків здійснюється на підставі різних адміністративно-правових норм, що встановлюють різний порядок направлення запитів до митним службам держав.

Досліджуючи форми взаємодії митних органів виділяють багатостороннє, регіональне та двостороннє митне співробітництво з питань протидії митним правопорушенням [92, с. 252]. Прикладом правого регулювання універсального митного співробітництва є акти Всесвітньої митної організації. Взаємодія митних служб в рамках регіону здійснюється на підставі актів інтеграційних об'єднань таким чином, як це відбувається, наприклад, в Співдружності незалежних держав на основі багатосторонньої міжурядової Угоди про співробітництво та взаємодопомогу в митних справах.

Міжнародна практика надання взаємодії в митних справах також знає чимало прикладів багатосторонніх угод подібного характеру. Наприклад, в Андському Співтоваристві 8 червня 2002 було прийнято Рішення про взаємне сприяння та співробітництво митних адміністрацій держав – учасників [97]. Підставою для класифікації форм взаємного сприяння в митних справах може служити посилення на те, які форми обміну інформацією (як одного з видів взаємної адміністративної допомоги): обмін інформацією за допомогою інформаційних технологій (передача даних, використання спільних баз даних), обмін відомостями паперових носіях (листи, копії документів). Таким чином, відповідь на запит про надання взаємної адміністративної допомоги про надання відомостей може бути даний митними органами України як в електронній, так і в письмовій формі.

Також розмежовують форми взаємного сприяння від його видів. Вид взаємної адміністративної допомоги митних органів – це дії, що здійснюються митною службою однієї держави за запитом іншої держави чи з власної ініціативи, які запитуючій стороні необхідно здійснити на території держави-партнера для забезпечення дотримання свого митного законодавства [61, с. 25].

Важливою складовою міжнародної адміністративної допомоги у протидії з митними правопорушеннями виступає інформаційний обмін, який є найважливішою умовою плідної співпраці митних адміністрацій країн світу в боротьбі з порушеннями митного законодавства та в діяльності щодо сприяння розвитку міжнародної торгівлі України. Митні органи декількома способами здійснюють надання інформації: з власної ініціативи; за письмовим запитом або в умовах надзвичайної ситуації – усним запитом.

Відмінним від інформаційного обміну видом взаємної адміністративної допомоги в митних справах є [96]:

1. Переслідування. Посадові особи митних органів однієї держави, які на території своєї держави здійснюють переслідування фізичної особи або транспортного засобу, що брав участь у митному правопорушенні, може продовжити переслідування на території іншої держави, за умови спрямування

попереднього запиту, з дозволу і при дотриманні всіх вимог, які запитувана сторона може висунути.

2. Транскордонне спостереження. Посадові особи митних органів однієї держави, що здійснюють спостереження на території однієї держави за особою, щодо якої є серйозні підстави припускати, що вона вчинила митне правопорушення, можуть продовжити спостереження на території іншої держави за умови направлення попереднього запиту.

3. Спостереження і передача інформації. Запитуваний митний орган здійснює спостереження і надає запитуючого митному органу інформацію про:

- а) товари, що перевозяться або знаходяться на складі;
- б) транспортних засобах;
- в) приміщеннях;
- г) особах.

4. Контрольовані поставки.

5. Розслідування митного правопорушення, що проводиться під прикриттям. Посадова особа митних органів однієї держави з дозволу іншої держави діє на його території під прикриттям з використанням фальшивих документів. Метою надання цього виду допомоги є з'ясування або уточнення фактів, що відносяться до митного правопорушення.

У випадках, коли ведеться адміністративне розслідування справ про порушення митних правил особливої важливості, а також з метою розкриття і запобігання окремих видів митних правопорушень, що вимагають одночасних і скоординованих дій. Така практика широко поширена в скандинавських країнах [95].

Україна має досвід проведення розслідувань спільно з митними органами зарубіжних країн, у тому числі у взаємодії з різними європейськими правоохоронними організаціями (Європейське бюро по боротьбі з шахрайством). Даний вид взаємної допомоги забезпечує комплексний підхід до розслідування порушень митного законодавства, використання результатів тих видів допомоги, які не можуть бути вчинені за запитом за наявності обмежень на їх здійснення в національному законодавстві держави. Останнє набуває особливої важливості з урахуванням того, що особливість правового регулювання надання взаємної

допомоги полягає в тому, що «багато міжнародних правових актів допускають ті напрями і форми міжнародного співробітництва, які не передбачені для митних органів внутрішнім законодавством» [70, с. 9].

7. Проведення розслідування адміністративного правопорушення однією митною службою за дорученням іншої.

8. Стягнення заборгованості зі сплати митних платежів.

До видів адміністративної допомоги, не пов'язаної з правоохоронною діяльністю митних органів, відносяться: взаємне визнання засобів митного забезпечення (пломби, відбитки печаток, штампи), митні документи, а при необхідності накладення власного митного забезпечення на товари; надання свідчень, що підтверджують, що товари, які вивезені з території однієї сторони, ввозяться на територію іншої сторони на законних підставах; підтвердження достовірності і повноти свідоцтв або інших документів [59].

Легальна міжнародна класифікація поділяє види адміністративної допомоги на: спеціальні види і види транскордонної допомоги. Спеціальні види допомоги називаються так, тому, що, по-перше, застосовуються тільки в ході проведення розслідування по справах про адміністративні правопорушення, збиток від якого визнаний значним або представляють підвищену суспільну небезпеку (у тому числі загрозу економічній безпеці); по-друге, проведення даних видів допомоги частково зачіпає питання суверенітету іншої держави, оскільки на його території діють посадові особи митних органів іноземної держави. До спеціальних видів взаємодопомоги відносяться: 1) передача інформації за власною ініціативою; 2) сповіщення осіб, щодо яких митними органами були прийняті ненормативні акти; 3) спостереження і передача інформації; 4) контрольована поставка; 5) присутність експертів чи свідків-фахівців у галузі митного права запитуваної сторони [9, с. 29].

Транскордонне співробітництво є взаємодія митних органів уклали угоду держав, поєднане з присутністю посадових осіб митного органу однієї держави – члена угоди на території іншої держави – члена угоди. Такий вид співпраці передбачає взаємодію митних служб прикордонних держав на території один

одного за попередньою домовленістю. Відтак, можна говорити про те, що спеціальна і транскордонна адміністративна допомога пов'язані з вчиненням дій посадовими особами запитуючої митної служби на території держави запитуваної митної служби з її дозволу. До видів транскордонної адміністративної допомоги відносять: 1) переслідування по гарячих слідах; 2) збір оперативної інформації; 3) розслідування митного правопорушення, яке ведеться під прикриттям; 4) організація спільних груп з ведення розслідувань.

Такий поділ видів надання взаємної адміністративної допомоги існує і у взаємодії митних органів України та іноземних митних адміністрацій. Урядом країни підписано ряд угод про визнання адміністративної допомоги з Аргентинською Республікою [87], Департаментом мит й акцизів Гонконгу і Китаю [86], Королівством Нідерландів [88] та іншими країнами світу. Такі угоди укладаються з метою правильного справляння мита і забезпечення належного застосування їхніми митними адміністраціями заборон, обмежень та заходів контролю стосовно певних товарів. В межах даних угод митні органи України та іноземні митні адміністрації протидіють порушенням митного законодавства, зокрема порушенням прав інтелектуальної власності, що завдають шкоди інтересам договірних держав в економічній, фіскальній і соціальній сферах. Саме тому, держави-підписанти угод визнають необхідність міжнародного співробітництва у справах пов'язаних з додержанням та застосуванням митного законодавства.

Дія Угод про взаємну адміністративну допомогу направлена на надання митними адміністраціями одна одній або відповідно до запиту, або з власної ініціативи інформацію, яка сприятиме забезпеченню належного застосування митного законодавства, а також запобіганню порушенням митного законодавства, їхньому розслідуванню й боротьбі з ними.

Відповідно до Указу Президента України «Про приєднання України до Міжнародної конвенції про взаємну адміністративну допомогу у відверненні, розслідуванні та припиненні порушень митного законодавства», було зроблено серйозний крок до розвитку міжнародного співробітництва в галузі митної

справи та підвищення рівня ефективності боротьби з порушенням митного законодавства [74]. Це продиктовано рекомендаціями наднаціонального органу Радою Митного Співробітництва, метою якої є забезпечення високого рівня погодженості й однаковості митних систем країн і посилення вивчення проблем, що виникають у ході розвитку і поліпшення митної техніки і митного законодавства [42]. Головні напрями взаємодії митних служб подано в додатку А.

Згідно з протоколами, підписаними до деяких міжнародних угод про надання взаємного адміністративного сприяння, митні органи двох договірних сторін наділені повноваженнями по взаємодії через власні підрозділи, минаючи погоджувальну та дозвільну процедури в органах центральної виконавчої влади. У даному випадку територіальні митні органи лише повідомляють центральний митний орган про проведення спільних з іноземними митними органами операціях для припинення, запобігання або розслідування порушень митних правил. Таким чином, можна зробити висновок про те, що митні органи України використовують при організації надання взаємної адміністративної допомоги передовий зарубіжний досвід в даній сфері.

В умовах розширення співробітництва й обміном інформацією з міжнародними статистичними організаціями та митними службами інших країн, питання співставлення даних набуває особливого значення. Прийняття деякими країнами в якості первинних статистичних даних при формуванні статистики зовнішньої торгівлі даних митних документів про товари, що переміщуються через митний кордон, сприяє значному підвищенню рівня їх достовірності, оперативності збору та обробки [22, с. 5]. Проведення порівняльного аналізу даних митної статистики надає можливість виявити причини розбіжностей даних, які можуть бути як наслідком методологічних особливостей ведення митної статистики різних країн (рис. 3.1.), так й можуть бути обумовлені іншими причинами, в тому числі шахрайськими діями з боку суб'єктів ЗЕД.

Статистика зовнішньоекономічних зв'язків при ринковій економіці є одним з головних індикаторів такого впливу, який має відображати як поточний стан

справ, так і давати можливість оцінити подальші перспективи. Митні правопорушення негативно позначаються на розвитку України як держави. Тому, ефективна протидія надасть можливість:

- по-перше, отримати додаткові кошти для проведення соціально-економічних реформ;
- по-друге, встановити чіткий та прозорий порядок державного регулювання в галузі зовнішньоекономічної діяльності та митної справи;
- по-третє, зменшити загальний рівень злочинності в Україні.

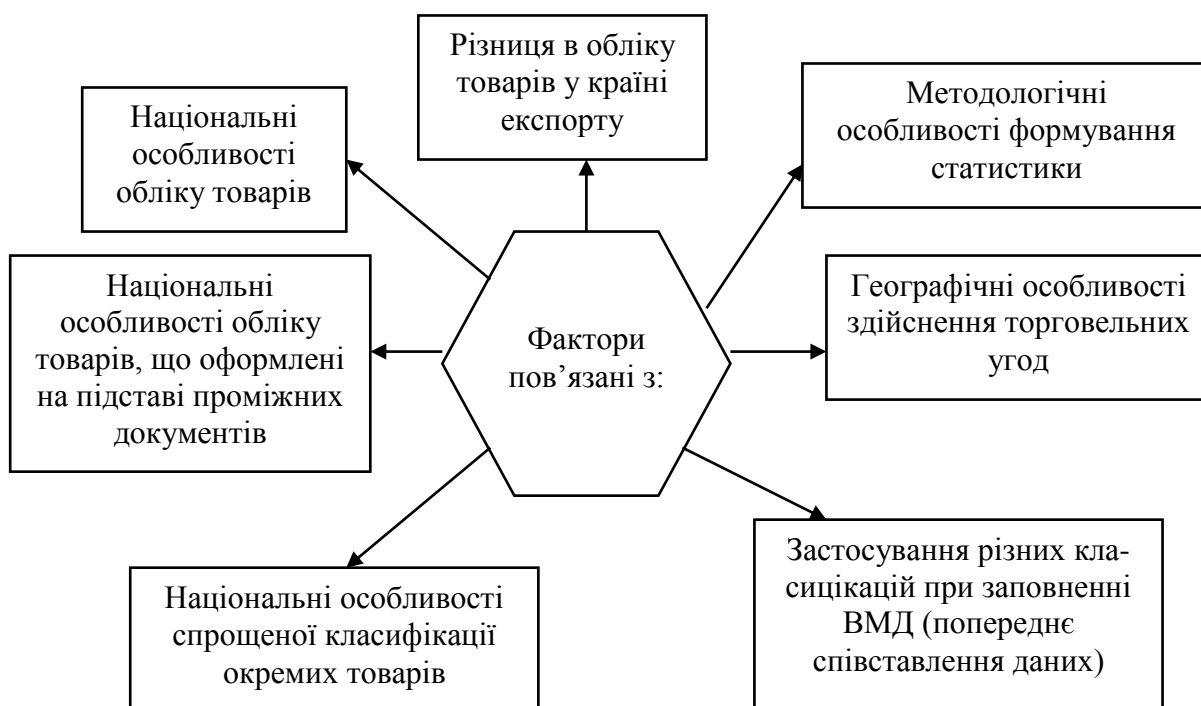

Рис. 3.1. Етапність підготовки статистичних даних до співставлення шляхом усунення впливу окремих факторів [22, с. 5]

Для вироблення напрямків вдосконалення протидії порушенням митних правил на сучасному етапі економічного розвитку України є необхідність розгляду обставини, що сприяють її вчиненню та поширенню. Це соціально-економічні негаразди, пов'язані зі спадом вітчизняного виробництва у більшості галузей народного господарства: 1) наявність бюджетного дефіциту та досить високого рівня інфляції; 2) низької платоспроможності суб'єктів господарювання та основної маси населення; 3) високий рівень безробіття.

Для недопущення злочинних дій у митній сфері доцільно: провести уніфікацію ставок ввізного мита на ідентичні та подібні товари, з метою уникнення надмірної деталізації та запобігання зловживань щодо декларування товарів; переглянути податкове навантаження на товари, що імпортуються з метою встановлення його обґрунтованого рівня; створити рівні умови господарювання для імпортерів в частині перегляду окремих податкових пільг (податок на додану вартість, акцизний збір, мито) при ввезенні товарів на митну територію України. Проведення цих заходів забезпечить створення нормальних ринкових умов на певних національних ринках та усуне передумови для незаконного імпорту та переорієнтує товаропотоки в легальне русло.

Висновки до розділу 3

1. Використання інструментів митного регулювання для досягнення цілей економічної політики є загальноприйнятим у світовій практиці. Важливим засобом регулювання зовнішньої торгівлі виступає мито. Однакових підходів до визначення рівня мита, а також його фіскального значення у світовій митній практиці не існує. Проте, країни з економікою, що знаходиться на етапі розвитку використовують арсенал митно-тарифного регулювання для задоволення власних фінансових потреб. Це зумовлює високий рівень захисту внутрішнього ринку та одночасно створює проблеми, вирішення яких можливе тільки за умов ефективної системи контролю за стягненням податків на зовнішню торгівлю та міжнародні операції.

2. Перед митним органами України стоять питання посилення їх контрольної і захисної функції. Оскільки, існування митних правопорушень, в тому числі існування контрабанди товарів, призводить до недобросовісної конкуренції, в якій перемагають товари іноземного виробництва. Тим самим створюючи дискримінацію національним товаровиробникам, які працюють на ринку офіційно і не мають можливостей мінімізації податкового тиску.

3. Виявлення таких порушень митних правил відбувається завдяки існуючим формам митного контролю. Головною формою митного контролю, яка використовується з метою виявлення незаконного переміщення товарів через митний кордон виступає огляд (переогляд) транспортних засобів, якими переміщуються товари, а також ручної поклажі і багажу громадян. Її використання ґрунтується на основі СУР, яка зарекомендувала себе позитивно у боротьбі з митними правопорушеннями, оскільки вони не тільки полягають у недекларуванні, переміщенні поза митним контролем або з приховуванням від митного контролю. Найбільш небезпечнішими порушеннями, з позиції виникнення фінансових ризиків недоотримання надходжень від митних платежів є заниження митної вартості товарів, зміна коду УКТ ЗЕД, надання документів про пільги чи використання преференцій у митному законодавстві.

4. Митні органи у своїй діяльності використовують широкий спектр інструментів забезпечення контролю за товарами, що переміщуються через митний кордон України. Проте, такі інструменти не завжди можуть дати позитивний результат, відтак, державний бюджет втрачає, що спричинені заниженням вартості імпорту, що надходить до України.

5. Сучасний стан справ у сфері протидії порушенням митних правил знаходиться на низькому рівні. Тому слід виділити наступні пріоритетні напрямки вдосконалення діяльності митних органів щодо профілактики порушень митних правил: раціоналізація системи управління профілактикою правопорушень; розмежування й забезпечення оптимального співвідношення функцій відповідних підрозділів митних органів з профілактики правопорушень, підвищення координації їх дій та взаємодії з іншими суб'єктами профілактики; підвищення професійного рівня посадових осіб митних органів, які безпосередньо здійснюють профілактику правопорушень, зміцнення їх дисципліни; вдосконалення правового регулювання діяльності митних органів, які займаються профілактикою порушень митних правил.

ВИСНОВКИ

У роботі здійснено теоретичне узагальнення та запропоновано розв'язання проблем, які пов'язані з процесом протидії контрабанді товарів в Україні. Це дало змогу сформулювати низку висновків теоретичного та прикладного характеру, які забезпечили досягнення поставленої мети.

1. Однією з важливих складових економічної безпеки країни є рівень конкурентоспроможності її економіки. В цьому контексті визначальним фактором є здатність держави до захисту національних економічних інтересів, в тому числі і через ефективну зовнішньоекономічну політику, надійну митну та прикордонну системи. Забезпечення державних економічних інтересів та гарантування безпеки – основа митної політики кожної країни. Одним із головних шляхів досягнення цієї мети є ефективне виконання правоохоронних завдань у напрямі зовнішньоекономічної діяльності, а протидія контрабанді товарів є важливим завданням митних органів України.

2. В процесі дослідження визначено, що забезпечення контролю за дотриманням порядку переміщення товарів та транспортних засобів через митний кордон України, здійснення митного оформлення, забезпечення застосування до товарів заходів тарифного і нетарифного регулювання покладено на митні органи України. Проте, учасники зовнішньоекономічних операцій все частіше намагаються уникати проблем пов'язаних із законним ввезенням товарів на митну територію України, що спонукає їх до вчинення порушень в митній сфері.

3. Встановлено, що важливою складовою митних правопорушень є досить поширене на сьогодні явище як контрабанда, на боротьбу з якою спрямовані зусилля митних органів України. Контрабанда є злочинним проявом та одним із найнебезпечніших шляхів одержання злочинних доходів, що суттєво підриває та деформує процеси нормального функціонування розподільчих суспільних

відносин. Вона носить комплексний характер, оскільки в ній задіяні найрізноманітніші об'єкти, предмети та суб'єкти незалежної діяльності.

4. З урахуванням вітчизняного й світового досвіду, концептуальними засадами протидії контрабанді та порушенням митних правил визначено комплекс правових, економічних, організаційних та практичних заходів щодо протидії контрабанді товарів, усунення причин та умов, що сприяють цьому суспільно небезпечному явищу, а також захисту вітчизняного ринку. Визначено, що провідне місце в державному механізмі України займають правоохоронні органи – основною функцією яких є забезпечення законності та правопорядку, боротьби з правопорушеннями, охорони законних прав та інтересів громадян і держави в цілому.

5. На підставі розгляду системи контролюючих органів України, до числа якої входять: митні органи, суд, прокуратура, органи юстиції, внутрішніх справ, державної безпеки та інші органи, констатовано, що кожен з них виконує різні функції, але деякі з них спрямовані на забезпечення профілактики та припинення злочинів і правопорушень у митній справі.

6. Проведене дослідження підтверджує, що у даний час зусилля всіх задіяних у загальнодержавній системі боротьби з контрабандою державних і правоохоронних органів консолідуються Міжвідомчою координаційною радою з питань боротьби з контрабандою. За оцінками фахівців координація в роботі митних і інших органів у напрямку виявлення та упередження контрабанди товарів дозволила досягти позитивних результатів та забезпечити додаткові надходження до бюджету.

7. Констатовано, що важливим способом розв'язання проблеми поширення контрабанди товарів може стати оптимізація адміністрування ввізного мита, акцизного збору, податку на додану вартість з урахуванням забезпечення необхідного рівня захисту внутрішнього ринку в частині: уніфікації ставок ввізного мита на ідентичні та подібні товари з метою уникнення надмірної деталізації та запобігання зловживанням; створення

рівних умов господарювання для імпортерів під час ввезення товарів на митну територію України.

8. З'ясовано, що основними проблемними питаннями у діяльності митних органів залишається законодавче забезпечення їх правоохоронної діяльності. З усіх правоохоронних органів України, які здійснюють боротьбу з контрабандою, лише Держмитслужба не має статусу правоохоронних органів та відповідно необхідних повноважень на здійснення оперативно-розшукової діяльності, яка, як показує досвід, є вкрай необхідною для виявлення та припинення злочинів у митній сфері, особливо у теперішній час, коли контрабанду все частіше вчинюють не окремі особи, а організовані злочинні угруповання.

9. Для посилення боротьби з контрабандою товарів митним органам необхідно надати повноваження проводити розслідування, дізнання і попереднє слідство, а також здійснювати оперативно-розшукову діяльність. Це дозволить покращити механізм боротьби та своєчасно виявляти, запобігати та розкривати правопорушення у сфері митної справи.

10. З метою підвищення ефективності боротьби з правопорушеннями у сфері зовнішньоекономічної діяльності та притягнення осіб до кримінальної або адміністративної відповідальності одним з основних завдань митних органів має стати забезпечення законності та обґрунтованості рішень, що приймаються посадовими особами митних органів. Досягнення збільшення відсотку розкриття злочинів та інших правопорушень у сфері митної справи можливе за особливої уваги до автоматизації інформаційного забезпечення правоохоронної діяльності митних органів, удосконалення системи управління ризиками, запобігання та попередження кримінальних тенденцій у сфері зовнішньоекономічної діяльності.